SAYI : 601
25 ARALIK 1965
FİATI 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

KIBRIS MESELESİNDE BUHRAN

İ.S. ÇAĞLAYANGİL

Cilt: XXXIV Yıl: 12 Sayı: 601

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — **DIŞ HABERLER KISMI:** T. Kemal — **İKTİSAT:** Mehmet Tuğrul — **MAGAZİN KISMI:** Jale Candan, Tuli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — **KİTAP:** İlhami Soysal.

İstihbarat Tel : 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK KLİŞESİ

Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF

T.H.A.
Erdoğan Çiftler

KLİŞE

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH

22.12.1965

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Bu hafta size, haftalardır övdüğümüz "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikamızın cilt kapaklarını sunmaktayız. Sadece Başkentin değil, bütün Türkiyenin en iyi basımevi olan Ajans - Türk gerçekten zevkli, tertemiz ve bu önemli esere lâyık bir cilt kapağı hazırlamıştır. Ancak, gelen talepler bizi şaşırttı. Zira tahminî miktarı çok aşan talepleri karşılayacak kadar tedarikli değildik. Bu bakımdan, cilt kapakları için bu haftanın sonundan itibaren bayilerinize başvurmanızı salık veririm. Zira, Pazartesi gününden itibaren bütün Türkiyede, AKİS'in okuyucularına bir yılbaşı armağanı olarak sunacağı ciltleri bulmak mümkün olacaktır.

Ciltler, fiyatı 20 liradan piyasaya arzedilecektir. Daha önce bize posta veya banka havalesiyle para göndermiş olanların cilt kapaklarını adreslerine postalamağa başlıyacağız. Bilindiği gibi, bu cilt kapaklarının fiyatı 7,5 liradır.

"İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikamızın ilk cildinden sonra ikinci cildinin hazırlıklarına başlıyacağız. Bu konuda sizlere bir parça bilgi vermek isterim: Bu haftadan itibaren piyasada bulacağınız I. Cilt, 1954 - 57 yılları arasını anlatmaktadır. Şu anda AKİS'te yayınlanmakta olan, 11 kısımdan ibaret II. Cilt ise 1957-60 devresini hikâye etmektedir. En ilginç cilt, şüphesiz, 1960 - 61 yıllarını içine alan III. Cilt olacaktır. Zira o tarihler arasında, 27 Mayıs 1960 İhtilâli ve bir yıllık M.B.K. İdaresi sırasında İsmet Paşa anlatılacaktır. IV. Cilt ise, İsmet Paşanın 1961 seçimlerinden sonraki Başbakanlık günlerine ayrılmıştır. Böylece, AKİS okuyucularının kitaplıkları, "İsmet Paşayla 10 Yıl" serisi ile dört ciltlik tarihî bir eser kazanmış olacaktır. Her cildin ayrı bir hava taşıyacağını ve içinde bulunduğumuz şu müşkil anlarda pek çok aydına, memleketsevere ışık tutacağını şimdiden ifade edebilirim.

İlk cildin daha piyasaya çıkmadan gördüğü rağbet -bunu bayilerimizden gelen mektuplardan öğreniyoruz- bizi ikinci bir baskının hazırlıklarına itmiş bulunmaktadır. Biz isteriz ki, hiç bir AKİS okuyucusu "İsmet Paşayla 10 Yıl" eserinden yoksun kalmasın. Çabalarımız bu sahaya yönelmiştir.

Saygılarımızla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt : XXXIV Sayı : 601 25 Aralık 1965

KIBRIS OLAYLARI

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantı halinde
Evdeki hesap çarşıya uymadı

Millet

Ya, ne olacaktı?

Geçen haftanın sonunda bir akşam, Konyadaki Mevlâna İhtifalinin Düğün gecesinde bulunanlar az kaldı hayretten küçük dillerini yutacaklardı. Ön sırada Başbakan Demirel, yanında eşiyle oturuyordu ve Dışişleri Bakan Vekili olan İçişleri Bakanı Dr. Faruk Sükan da salondaydı. Acaba Demirel, on aylık politikacıdan Başbakan olamayacağını, olursa memleketin vahim tehlikelerle her an karşılaşacağını düşünerek yerini bir ehline mi bırakmıştı? Zira o gün, Birleşmiş Milletlerin Siyasî Komisyonunda Türkiyenin aleyhindeki karar sureti kabul edilmişti. Karar sureti şimdi Genel Kurula gidecekti. En az ciddi ve hadiseleri en fazla hafife alan bir Başbakan için dahi o akşam yapılacak iş Başkentte olmak, durumu dakikası dakikasına takip etmek, New York'taki heyetle teması kaybetmemek, dâvanın nasıl kurtarılabileceği hususunda çare aramak, hiç olmazsa vakit kazanmanın yollarını bulmaktı.

Ama, hayır! İşte Demirel, Başbakanken Ankarada değil, Mevlânanın Düğün Gecesindeydi ve Dışişleri Bakan Vekili Sükan da yanındaydı. Bir gazeteci, karısına şöyle mırıldandı:

"— Samimî adamlar! 'Nasıl olsa bizim bir şeyden anladığımız yok.. Ha işin başında bulunmuşuz, ha bulunmamışız' demişler ve kalkıp gelmişler. Yaşasın, vallahi!."

Bir heyet ki..

Kıbrıs Meselesinin Birleşmiş Milletlerde aldığı yeni şekil, bu hafta, türk milletini derinden yaralamıştır. Ama, itiraf etmek lâzımdır ki kimseyi şaşırtmamıştır. Bundan on ay önce, politika bakımından muhkem şekilde bir yeni iktidarın eline devredilen meselenin, bilhassa seçimlerden sonraki Hükümet tarafından tamamile dejenere edilmekte olduğu zaten biliniyordu. Yunanlıları tamamile şaşırtmış olan "Sovyet Faktörü" bir kenara itilmiş, etrafında çok kimse toplayacak olan "Federasyon Formülü" ön plâna çıkarılmamış, Birleşmiş Milletlere bu tezle gidilecek yerde bir antitezle gidilmiştir.

Netice, Türkiye için ağır bir darbedir. Ama, ne bekleniyordu ki?

İhsan Sabri Çağlayangil gibi hiç bir dış politika, hattâ politika tecrübesi bulunmayan, bir tek müzakereye katılmamış, bir gerekli müdahale imkânı yapmaktan, lisan ve tecrübe fukaralığı dolayısıyla mahkûm bir adamı Türkiye Dışişleri Bakanı yapacaksın ve bu adam Birleşmiş Milletlerde Kıbrıs işini kurtaracak! O İhsan Sabri Çağlayangil ki, yanına gösteriş olsun diye CHP den milletvekili isterken onlara, görev olarak "koridorlarda vızır vızır -tâbir aynendir- dolaşmak ve delege kandırmak" teklifinde bulunmuştur! Sanki bir AP Genel Kongresinda Süleyman Demirele Genel Başkanlık için oy toplanmaktadır. Birleşmiş Milletler hakkındaki bilgisi bu olan bir Dışişleri Bakanı, eğer yeni dertler açmazsa bin şükretmek lâzımdır.

Dünyadan ve birbirinden habersiz dört AP milletvekilini bol tahsisatla New York'a göndereceksin ve bu neticeden başka netice alacaksın! Kimmiş bunlar? Celâl Tevfik Karasapan.

Bir İstanbul gazetesinde, Menderesin Adalet Bakanı Celâl Yardımcı, 1960 Mayısındaki Millî Emniyet Başkanı Celâl Tevfik Karasapanı anlatıyor:

"Başvekilin bu beyanatından biraz ferahlık duymuş olarak yanından ayrıldığı zaman dışarıda Başvekâlet Hususi Kalem Odasında rahmetli Adnan Menderes ile görüşmek üzere beklemekte olan Millî Emniyet Reisi Karasapanla karşılaşmıştı.

"— Ne haber var sayın Karasapan? Gidişat biraz endişe verici değil midir?"

"— Üzülmeyin beyefendi. Vaziyet çok iyi. Şimdi son durumu Başve-

HAFTANIN İÇİNDEN

Bir Fiyaskonun Anatomisi

Metin TOKER

Türkiye, basiretsiz ve tecrübesiz olduğu halde ucuz bir zafer kazandığından dolayı "bizden yanlış bir şey sâdır olmaz" diyecek kadar kendini beğenmiş bir iktidarın elinde, milletlerarası sahada da ilk ağır darbeyi yemiş bulunuyor. Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Meselesinde aldığı karar, şüphesiz haysiyet zedeleyicidir. Ama durum, Türkiyenin iç ve dış güvenliği bakımından da çok tehlikeli gelişmelere gebedir.

Kıbrıs Meselesi, halli zor bir dâva olarak Türkiyenin karşısına çıkmıştır. Self - Determination diye bilinen hakkın moda olduğu bir dünyada, halkının yüzde seksenini rumların teşkil ettiği bir adadaki yüzde yirmi nisbetindeki türkü onlarla eşit şartlar altında tutmak daima zor kabul ettirilir bir hedef olmuştur. Kaldı ki yunanlılar, ingilizlerin gidici bulunduklarını görüp te eski Enosis taleplerini gürültüyle dile getirdiklerinde Türkiyenin Kıbrısla ahdî hiç bir bağı yoktu. Elbette yunanlılar da böyle bir bağa sahip olmaktan uzaktılar. Ama onların kuvvetli çoğunlukları bir avantaj teşkil ediyordu. Buna rağmen Enosise karşı bizim yükselttiğimiz Taksim sesi, ingilizlerin de Ada üzerinde bazı haklar muhafaza etme arzularının neticesi, tutmuştur.

Kıbrıs Meselesi o günlerde, iki husus ahde bağlanabildiği takdirde kesin tarzda halledilmiş olacaktı. Ahden tesbit edilmeliydi ki Türkiye, Kıbrıs işinde taraflardan biridir ve gene ahde bağlanmalıydı ki rumlar Enosis taleplerini tekrar yükselttiklerinde statüdeki tek değişiklik Taksim olabilir. Yani Self Determination hakkı iki cemaate ancak ayrı ayrı tanınabilir.

D.P. İktidarı, bu iki hayatî hususun sadece birincisini ahde bağlamaya muvaffak olmuş ve Türkiyenin rızasını taşımayan bir nihaî şeklin kabul edilemeyeceğini tescil ettirmiştir. Fakat şartlar ikinci safhanın gerçekleştirilmesini engellemiş, bunun yerine karışık ve işlemesi son derece zor bir müdahale sistemi ahitlere konulmuştur. Bu sistemin güç yürüyeceği daha o zaman Türkiyede ifade edilmiştir.

Nitekim, 1965 Noeli hadiseleri Kıbrısta patlak verdiğinde bu güçlükler derhal ortaya çıkmıştır.

Bir hususu türk milleti asla unutmayacaktır. Eğer buhranın başında Amerika nihaî hal şekli olarak kafasında Taksimi bulundursaydı her şey çok kolay halledilebilirdi. Fakat Amerika, kendi menfaatini Enosiste görmüştür ve bunu bilmek, yunanlıları, kendileri için en müşkül anlarda bile uyuşmaz durumda sebata itmiştir. Türkiye, zaten zor ve dünya umumî efkârına sevimsiz gelen silâhlı müdahale hakkını ne zaman kullandı veya kullanmaya karar verdiyse karşısında Amerikayı bulmuştur. Amerika bazen, George Ball'ün arabuluculuk teşebbüslerinde olduğu gibi yumuşak vaziyet almıştır, bazen, Johnson'un mektubundaki haşin lisanı kullanmıştır. Fakat Türkiyenin elini tutacağını hep belli etmiştir.

Türkiye Amerikadan, yunanlılar üzerinde bir baskı yapmasını hiç bir zaman istememiştir. Türkiye Amerikadan, yunanlılara, türklerin kabul etmeyecekleri Enosis üzerinde ısrar edip uyuşmaz tutumlarını sürdürdükleri takdirde türklerle başbaşa kalabileceklerini inandırıcı tarzda hatırlatmasını beklemiştir. Amerika bunu değil, bunun tam aksini yapmıştır. Acheson'un bir nevi Taksimi öngören birinci plânını Johnson, yunanlıların arzuladıkları tarzda tâdil ettirtmiştir. Eğer amerikalılar şimdi, bütün havasını yaptıkları aleyhimizdeki karar sureti Birleşmiş Milletlerde oylanırken bizden yana görünmekle bizi kandırmış olduklarını sanıyorlarsa kendilerini pek kurnaz, bizi pek saf sanıyor bulunmalıdırlar.

Türkiye için, Amerikanın aldığı vaziyet karşısında tutulacak iki yol kalıyordu. Ya çizmeyi giymek, yani buna rağmen askerî müdahaleyi yapmak, Adaya çıkmak. Yahut aklı kullanmak, Ada için Enosisin ve Taksimin dışında, daha çok kimse tarafından kabul edilecek bir tezi benimsemek.

Hükûmet etmek, bir mânası itibariyle, tercih yapmak demektir. İnönü Hükûmetleri iki şıkkın faydalarını ve zararlarını ölçtükten sonra ikinci yolu tercih etmişlerdir. Bugünün İktidarı olan o günün Muhalefeti ise bunu kınamıştır, bunu kâfi derecede dinamik bir politika saymamıştır ve silâhlı müdahale hakkının kullanılmasını istemiştir. Kıbrısı Türkiye için bir Vietnam yapmak istemeyen, Amerika bizim elimizi tutarken çabuk netice almanın imkânsızlığını gören, çabuk netice alınmayınca Adaya çıkmanın arı kovanına el sokmak olduğunu bilen, Türk Silâhlı Kuvvetlerini hak etmediği bir şaibeden korumak isteyen İnönü Hükûmeti ikinci yolda ilerlemiştir ve süratle, büyük başarılar sağlamıştır.

İktidarın İnönü Hükûmetinden fiilî A.P. Hükûmetine devredilmesinin arefesinde siyasî hava lehimize olarak tamamile değişmiş bulunuyordu. 1964 İlkbaharında Johnson bizi bir sovyet tecavüzüne karşı korumamakla tehdit ederken 1965'in başında türk sovyet tebliğlerinde Kıbrıs için ortak görüş açıklanıyor, Sovyetler Birliği Dısişleri Bakanı federasyon tezini resmen savunuyor, Üçüncü Dünyada aynı yönde bir gelişme beliriyordu. O yolda devam edilebilseydi, Birleşmiş Milletlerde bugünkü netice alınmazdı.

Bugünkü netice basiretli ve tecrübeli bir iktidarın hazırladığı bütün imkânların basiretsiz, tecrübesiz ve kendini beğenmiş bir iktidar tarafından küçümsenmesi, bir yana itilmesi neticesi alınmıştır. Sanki Türkiye, Amerikanın aklındaki nihaî hal şeklini kolaylaştırmak istemiştir. Dışişleri Bakanı Çağlayangilin temayülü mâlûm Birleşmiş Milletleri "Ya Enosis, ya Taksim" tercihine itmesini başka türlü izah güçtür.

Başbakan Demirel, Birleşmiş Milletlerin Siyasî Komisyonu aleyhimizde karar aldıktan sonra gönül rahatlığıyla gittiği Konyadaki Şeb-i Arusten -Düğün Gecesi-, elinde, kendisine hediye edilen "Şah ney"i ile dönmüştür.

Şimdi onu, güle güle kullansın!

Adnan Menderes — İsmet İnönü
Ellerinden geleni yaptılar

kil beye arzetmek için gelmiş bulunuyorum. Müsterih olunuz."

"— Ne gibi? Beni de biraz tenvir buyurur musunuz?"

"— Efendim her şey en ince teferruatına kadar tesbit edilmiş oldu. Ve bütün tedbirleri de aldık. Yirmi güne varmaz işler halledilmiş, gürültü ve patırtılar yatışmış olacak. Mesuller de meydana çıkmış bulunacaktır."

Settar İksel! Hazırladığı bir dış politika konuşmasını okuyan, okumak gafletini gösteren Saadettin Bilgiçin sebeb-i felâketi olan "Dosyalı Diplomat". New York'ta, Kıbrısı değil, kayınbiraderi Ali İparı kurtarmak için gayret gösterdiği gazetelere kadar akseden kimse..

Ertuğrul Akça ile Erol Akçal! Dış politikada ne eliftir, ne mertektir, bunu dahi ayırt edecek formasyondan mahrum iki kişi ki, bunlar delege kandıracaklar!

Dışişlerinde hiç bir toplantıya bu kadar gayrıciddi, bu kadar lâubali tarzda gidilmemiştir ve hiç bir heyet böylesine düzmece olmamıştır.

Karpuz kabuğu peşinde

Üstelik, heyetin içindekiler de New York'ta ya birbirleriyle uğraşmışlar, ya kendi işlerine bakmışlar, devletin parasıyla sefa sürmüşlerdir. Dışişlerinin bir çok mensubu, başlarında ciddi bir heyet başkanı bulunmadığından ve başkan bir şeyden anlamadığından ötekinin yaptığını bozmayı, ötekinin söylediğinin aksini söylemeyi marifet saymıştır. Çağlayangil ise, dokümanlardan çok Birleşmiş Milletlerdeki sekreterleri tetkik etmiştir ve "ihtiyar çapkın" görünüşü dudaklarda tebessümler yaratmıştır.

Bu hafta, Meclise bir soru önergesi verilmek üzere hazırlık yapılıyordu. "Kıbrısı kurtarmak için" Birleşmiş Milletlere "ek kuvvet" olarak kimler nerelerden gönderilmişti ve bunlara ödenen paranın miktarı neydi? Bu soru bazı kimseleri sorumluluk altında bırakırsa, hiç şaşmamak lâzımdır.

Zira işin içinde, siyasî hezimetin yanında bazı idarî skandallerin de bulunduğu anlaşılmaktadır.

Fakat hadisenin "Büyük Skandal"ı, şüphe yok ki, karar gecesi Başbakanın düğün gecesinde bulunmasıdır. Bu, Cumhuriyetin tarihine geçecektir.

Kıbrıs

Buhranlı günler
(Kapaktaki Bakan)

1964 Ağustosunda General Porter'i Ankaraya, "Kıbrıs hakkında Amerikanın kafasında olup ta İsmet İnönünün kabul etmediği hal suretini türklere kabul ettirtecek bir Başbakan" aramaya gönderenler, geride bıraktığımız haftanın sonunda bir kaç gün hayatlarından memnun göründüler. O tarihte General Porter gözüne, bir amerikan firmasının mümessili olan, yani Amerikayla iş ve menfaat birliğine sahip, muhteris bir genç mühendisi kestirmişti. Geride bıraktığımız haftanın sonunda ise, Birleşmiş Milletlerden Kıbrıs konusunda, artık bu muhteris genç mühendisin Başbakan olduğu Türkiye aleyhinde bir karar sureti çıkmıştı.

General Porter'i gönderenler ihtiyatı elden bırakmadılar. Ankarada yaptıkları tavsiye, Birleşmiş Milletlerin davranışının üzerinde fazla durulmaması, bunun heyecan yaratmamasıydı. Karar, nihayet bir tavsiye değil miydi? Bağlayıcı bir tarafı var mıydı ki? Bu tavsiyelere, bir çok NATO devletinin Büyük Elçileri de katıldılar. NATO devletleri, Türkiyeyi Birleşmiş Milletlerde des-

Süleyman Demirel
"Yıktın perdeyi eyledin viran"

teklememişlerdi. Hattâ, kendi görüşleri, "Usulî bir karar sureti" iken, ortaya, esasa dokunan bir karar sureti teklifi çıktığında bunun aleyhinde oy kullanmamışlar, çekimser kalmışlardı.

Ancak bu haftanın başında, General Porter'i gönderenlerin pembe ümitlerinin yerini daha ziyade koyu renkli endişeler almaya başladı. Zira türk milleti, Kıbrıs için Amerikanın kafasındaki hal suretini kabul etmeye hiç de istidatlı görünmüyordu. İstanbulda gençliğin tertiplediği bir dev gösteride, yükselen ses şu oldu:

"— Paşam, çizmeni giy!"

"Paşam" diye anılan, İsmet İnönüydü.

Pazarın getirdiği

Aslında, Pazar gününe kadar, Birleşmiş Milletlerin kararının Türkiyedeki tepkilerinin muhtemel yönü kesinlikle bilinmiyordu. Elbette ki bir heyecan kasırgası, bilhassa gençlik çevrelerinde esecekti. Gazetelerde de atılıp tutulacaktı. Fakat bu infialin, daha ziyade Birleşmiş Milletler Teşkilâtına karşı olması pek âlâ beklenebilirdi. Yani, bir amerikan firmasının eski mümessili genç ve muhteris mühendisin hükümeti bir kenarda bırakılırdı, Birleşmiş Milletlerde bizimle birlikte oy verme manevrası yapmış olan Washington hükümeti bir kenarda bırakılırdı, "Millî Birlik", "Tesanüt" parolaları altında gene havanlarda su dövülür ve sadece meydanlarda "Kıbrıs türktür, türk kalacaktır" veya "Mehmetçik Kıbrısa!" diye bağırılırdı. Her şey de öylece biter, Makarios "Amerikanın kafasındaki nihaî hal sureti"ne doğru bir adım atardı.

Halbuki İsmet İnönü, Pazar sabahı, partisinin il başkanları toplantısına giderken cebinde, üzeri daktiloyla yazılmış bir kâğıt taşıyordu. Kâğıdın baş tarafında "İsmet İnönünün Kıbrısla ilgili demeci - 19 Aralık 1965" ibaresi bulunuyordu. Demeç, Birleşmiş Milletlerin aldığı karar karşısında CHP Genel Başkanının görüşlerini belirtiyor, CHP'nin Mecliste bir Genel Görüşme talebinde bulunduğunu bildiriyordu.

İsmet İnönü bunu evvelâ, CHP Grupunun iki Başkan Vekiline, Nihat Erimle Turhan Feyzioğluna okudu, sonra partisinin il başkanları toplantısında tekrarladı. Bu sırada, bir basın toplantısına çağırılmış olan gazeteciler gelmişlerdi. İsmet İnönü onların yanına indi ve metni kendilerine yazdırdı. İlâve olarak da, üç CHP milletvekilinin "Birleşmiş Milletler koridorlarında vızır vızır dolaşıp delege kandırmak" dâvetine neden icabet etmediklerini söyledi.

Basın toplantısında Hürriyet ve Demirel Temsilcisi Cüneyt Arcayürek de bulunuyordu:

"— Bir sualim var" dedi.

İnönü:

"— Sual yok. Mecliste görüşeceğiz" cevabını verdi.

Demeç bir çok hesabı bir anda altüst etti ve hadiselere derhal yön verdi. İsmet İnönü neticeyi, Demirel İktidarının, devraldığı politikada yaptığı değişikliğin neticesi ilân ediyor ve "Hem **NATO Blokunun**, hem Sovyet Blokunun bizden uzak bırakılmasını büyük bir siyasî basiretsizlikten başka türlü izah etmek imkânı yoktur" diyordu.

Halbuki hadiselere yakından bakıldığında, başka izah şekilleri bile akla geliyordu.

Hayal Palas Otelinin müşterileri

Birleşmiş Milletler Siyasî Komisyonu geride bıraktığımız haftanın başında Kıbrıs anlaşmazlığını görüşmeye başladığı zaman, Ankarada pek az kimse bu komisyondan Makariosa yeşil ışık yakacak bir karar tasarısının geçeceğini düşünüyordu. Gerçekten, bundan daha birkaç ay öncesine kadar, Türkiyenin durumu diplomatik alanda hiç de fena görünmüyordu. İnönü Hükümetleri sırasında Sovyetler Birliği ile yeniden kurulan dostluk münasebetleri, Asya ve Afrika devletleriyle başlayan yakınlaşma çabaları ve Batılı ülkeler karşısında izlenen "tam ve kayıtsız şartsız eşitlik" politikası, Türkiyenin milletlerarası alandaki durumunu önemli biçimde iyileştirmiş görünüyordu. Üçüncü İnönü Hükümeti düşürüldükten sonra kurulan Ürgüplü Hükümetinin akıllı ve gerçekçi Dışişleri Bakanı Hasan Işık da, işbaşında olduğu süre boyunca, İnönü Hükümetleri tarafından temelleri atılan politikaya büyük bir değişiklik getirmemişti. Zaten bu tutumu yüzündendir ki Birleşik Amerikanın, onunla birlikte de AP'nin şimşeklerini üzerine çekmiş; kabine arkadaşlarından, zaman zaman, amerikan dostluğunun bu ülkeyi bütün iç ve dış güçlüklerden kurtaracak en etkili reçete olduğuna dair uzun tiradlar dinlemişti.

Şimdi ne olacak?

Bugün Türkiyede, Kıbrısla ilgili olarak, bütün hissî davranışların ötesinde, akıldaki soru şudur: Şimdi ne olacak?

Bir akıllı Türk İktidarı için, bugün yapılacak hiç bir şey yoktur. Çünkü Birleşmiş Milletlerin tavsiyesi hiç bir şeyi değiştirmemiştir. Türkiye, Makarios ne yaparsa onun gereğini yapacaktır.

Makarios ne yapar?

Hukukî sahada bir takım tasarruflara girişir. Zaten girişiyor. Bu, fiilî durumu değiştirmez.

Andlaşmalarla Türkiyeye verilmiş hakları kaldırmaya kalkışır. Birliğimize karşı tedbir alır, bunun değiştirilmesini önlemeye kalkar.

Türkiye, birliğini Adaya zorla çıkarır. Ondan sonra ne olacaksa olur.

Makarios, 1964 yazında yaptığı gibi türklere karşı silâhlı tecavüze girişir.

Türkiye, 1964 yazında yaptığı gibi jetleriyle soydaşlarını korur.

Makarios Lefkoşede Enosis ilân eder.

Bu Enosisin, sadece Lefkoşede ilân edilmesi hiç bir mâna taşımaz. İlhakın gerçekleşmesi için Atinanın "Aldım, kabul ettim" demesi lâzımdır. Atina Kıbrısı kendi malı ilân ettiği gün, bizim nazarımızda müstevli olmuştur ve Türkiye - Kıbrıs değil, Türkiye - Yunanistan Harbi başlamıştır.

Tabii bunlar, bir "Akıllı Türk İktidarını" şart gören ihtimallerdir.

Birleşmiş Milletler Siyasî Komisyonu, Kıbrıs anlaşmazlığını görüşmeye başlayınca, karşısında üç karar tasarısı buldu.

Bunlardan birincisi, 1964 Kahire Tarafsız Devletler Konferansına katılan 23 devlet ile Yugoslavya tarafından hazırlanmış bir tasarıydı. Bütün tutumlarıyla Makariosun arkasında olan bu devletler, hazırladıkları tasarıda, arabulucu Galo Plaza'nın raporuna, Kahire Konferansında alınan self-determination kararına ve Makariosun Birleşmiş Milletlere sunduğu Kıbrıstaki azınlık haklarıyla ilgili demece atıf yaptıktan sonra, Kıbrısın Birleşmiş Milletler üyesi bağımsız bir devlet olduğunu, bu bakımdan toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına herkes tarafından saygı gösterilmesi gerektiğini söylüyorlar ve bu devlete yapılacak yabancı müdahalelerin yasaklanmasını istiyorlardı.

Yalnızlığın ıstırabı

Siyasî Komisyonun önündeki ikinci tasarı Türkiye tarafından hazırlanıp sunulmuştu. Bir kere, koskoca Türkiye devletinin, kendi görüşlerine katılacak ve onun yerine bir tasarı hazırlayıp sunacak bir dost ülke bulamaması, çok acıydı. İkincisi, bu tasarıda ne İsayı, ne de Musayı sevindirecek bir tek madde vardı. Halbuki, eğer Hükümet meram etseydi İran veya Pakistan bunu memnunlukla yapardı. Hükümetin, nedense, âdeta basireti bağlanmıştı.

Batılıların Türkiye ile Yunanistan arasında bir seçim yapmak istemedikleri ve bu bakımdan çekimser kalacakları çoktan bilinen bir gerçekti. Fakat Demirel ve arkadaşları Birleşik Amerikanın Türkiyeden vaz geçemiyeceğini sanıyorlar ve Batı devletlerinin, hattâ onlardan ekonomik yardım alan Tarafsızların oylarını kazanmak bakımından Washington'un desteğine güveniyorlardı. Anlayamadıkları şey, bugünkü dünyanın bundan beş-on yıl öncesinin dünyasından başka bir dünya olduğu; Batının veya Tarafsızların, ipleri Washington'dan çekilen kuklalar olmadığıydı.

> **Kulağa Küpe...**
>
> ## Yaman bir zat !
>
> **Süleyman Demirele A.P.'lilerin "Muhteşem Süleyman" demekte ve onu göklere çıkartmakta meğer ne çok hakları varmış. Bu yaman adam, şimdiye kadar hiç kimsenin yapamadığını Başbakanlığının, yani milletlerarası politika sahasına çıkışının ikinci ayı dolmadan yapıverdi.**
>
> **Birleşmiş Milletlerde NATO blokuyla Sovyet Blokunu, İsraille Mısırı, Endonezyayla Malezyayı, Ugandayla İngiltereyi ilk defa yanyana getiren kimdir?**
>
> **Bizim Muhteşem Süleyman!**
>
> **Aşkolsun vallahi.. Adam bir de Nobel Barış Armağanını alırsa hiç şaşmamalı.**

Bilmedikleri -veya bilmez göründükleri- ise Amerikanın aklındaki hal suretinin bize değil, yunan tezine yakın bulunduğu, onun için Amerikanın, normal olarak arkasında gidecek olanları dahi karşı tarafa transfer ettiğiydi.

Batılı devletlerin çekimser kalmaları zaten beklendiğine göre, Türkiye için diplomatik alanda verilecek meydan savaşında, Sovyetler Birliği ve onun peşinden gidenlerle Tarafsızlardan bir kısmının desteğini kazanmak gerekirdi. Gerçi Sovyet bloku türk karar tasarısında yer alan "iki topluluk" sözüne itiraz etmiyor, hattâ bu görüşü benimsiyordu. Fakat Tarafsızların önemli bir kısmı, bu söze karşı çok allerjiktiler. Bunun da sebebi, kendi ülkelerinde çeşitli millî topluluklar olması ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Kıbrıs türklerine tanınacak bir hakkın ileride kendi içlerindeki çeşitli topluluklar tarafından da kullanılmasından korkmalarıydı. Onun için, bunlara en antipatik gelen kelime Taksimdi. Ancak ortaya ustaca sürülecek iki taraflı bir self-determination veya federasyon görüşü, Birleşmiş Milletlerde toplanacak epeyce oy bulabilirdi.

Siyasî Komisyonun önündeki üçüncü tasarı ise, Afganistan ve Irak tarafından hazırlanmıştı. Bu tasarı taraflardan birinin veya ötekinin görüşlerine katılmamaya özel bir dikkat gösteriyor ve ilgililerin aralarındaki anlaşmazlığı görüşme yoluyla çözmelerini istiyordu.

Anlaşılmaz -veya anlaşılır- inat

Demirel Hükümetinin Kıbrıs konusundaki anlaşılmaz inatlarından

Çağlayangil

Karasapan

Akça

Iksel

Akçal

"Çingene çalar, kürt oynar"

bir başkası da, silâhsız ve tarafsız bir Kıbrıs görüşünü düşünmekte çektiği zorluk oldu. Kıbrıs Meselesi, Makarios ve perde arkasından da Yunanistan tarafından, tarafsız devletlere, Batı Emperyalizminin yeni bir oyunu olarak tanıtılmıştı. Türkiye, Adadaki ingiliz üsleri konusunda sustukça, bu devletler gözünde, Batının maşası durumuna düşmekten kurtulamıyordu. Kıbrıstaki ingiliz üslerinin Türkiyenin güvenliğine kazandırdığı neydi? Adadaki yunan kuvvetlerinin çekilmesi sağlansa, Kıbrıs rumları -kendi iç âsayişlerinin gerektirdiği kadarının dışında- asker ve silâhtan yoksun bırakılsa, bunun Türkiyeye bir zararı dokunur muydu? Haydi rumlar, bütün çabalara rağmen silâhları bırakmadılar. Adadan yunan kuvvetleri çekildikten sonra, Makarios, burnunun dibindeki kuvvetli Türkiyeye rağmen, Adadaki türklere karşı bir davranışa girişmeye cesaret edebilir miydi?

Bütün bu sorular, Demirel ve arkadaşları tarafından üzerinde tartışma bile açılmayan sorular oldu. Böyle olduğu içindir ki Türkiye, Birleşmiş Milletlerde, ortaya yapıcı bir tezle çıkamadı ve Adada üsleri bulunan İngiltere de, utanıp sıkılmadan, Türkiyenin dâvası karşısında kayıtsız kalmaktan başka birşey yapmadı.

Demirel Hükümetinin, bizim güvenliğimize hiçbir şey kazandırmayan ingiliz üslerine karşı cephe alamaması ve silâhtan tecrit edilmiş bir Kıbrıs düşünememesi, Türkiyeye bir zamanlar o kadar yakın görünen Sovyet desteğini de kaybettirmiştir. Eğer Türkiye, Atatürkten devraldığı dış politika görüşüne uygun, gerçekçi ve cesur bir tutumla ingiliz üslerinin karşısına dikilmeyi becerseydi, bizi diplomatik alanda başarısızlığa uğratmak isteyenler büyük hayal kırıklığına uğrarlardı.

Sam Amcanın hesapları

Gafletin büyüklüğüne bakınız ki, Siyasî Komisyonda yapılan oylamanın daha birkaç gün öncesinde bile Ankarada, Hükümete yakın çevreler, Tarafsızlar tasarısının bu komisyonda da, Genel Kurulda da kabul edilmek şansına sahip bulunmadığını ileri sürüyorlar ve "türk tasarısı gerekli çoğunluğu sağlayamasa bile", bir "ortalama hal yolunun bulunabileceği"ni söylüyorlardı. Bunu söylerken de düşündükleri, Birleşmiş Milletlerden sahiden, hemen hiç bir karar suretinin, tâdilsiz geçmediğiydi.

Halbuki işte, bizim aleyhimizdeki geçti.

Ankaradaki bu çevreler şimdi, "işin içindeki iş"i aramakla meşguldürler. Bunlar, tabii, Amerikaya toz kondurmamayı "vatanseverlik"in birinci şartı ilân etmektedirler. Ama Amerikanın, kendi en yakınlarını bile Türkiye için oy vermeye çağırmadığı gözden uzak tutulamamaktadır. Amerika, İktidara yakın ağızların bile fısıldamaya mecbur kaldıkları gibi, bütün Batı blokunun kütle halinde çekimser oy kullandığı bir yerde, "Türkiyeyi bu kadar da yalnız bırakamayız" diyerek oylamada, çocuk kandırır gibi bizden yana yer almıştır. Bu desteği ise o kadar isteksiz ve zorla sağlamıştır ki, Birleşmiş Milletlerdeki devamlı temsilcisi Goldberg'i görüşmelere sokmamış, onun yerine yardımcısı Yost'u görevlendirmiştir. Doğrusu, Türkiyenin Çağlayangil ile katıldığı bir toplantıya Birleşik Amerikanın Yost ile katılması, kimseyi şaşırtmamalıdır.

Bir rahat adam

Fakat insanları, New York'ta ve Türkiyede asıl şaşırtan, Demirelin polisten kırıp Dışişleri Bakanı yaptığı İhsan Sabri Çağlayangil oldu. Tıpkı, Demirelin Millî Savunma camiasının başına getirdiği Ahmet Topaloğlu gibi bir eski polis olan Çağlayangil, bu haftanın başında New York dönüşü İstanbulda herkesi hayretlere garkeden şu sözleri söyledi:

"— Prensiplerimizden fedakârlık etmediğimize göre, muvaffak olmuş sayılırız!"

Sonra, neticenin bir bakıma kendisini sevindirdiğini de ilâve etti: Bu suretle, görüşlerimizi dünyaya bir defa daha, sert bir şekilde söylemek fırsatını ele geçirmiştik!

Bunu söylerken İhsan Sabri Çağlayangilin, üstelik alkış bekleyen bir de hali vardı.

İhsan Sabri Çağlayangil, bir memlekete Dışişleri Bakanı aranırken hatıra en son gelecek kimsedir.

1908'de İstanbulda doğan Çağlayangil, Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Sebati Ataman ve Kâmuran Çuhruh ile birlikte -ve Şükrü Sökmensüerin himmetiyle- Emniyet Genel Müdürlüğünde meslek haya-

Alaturka Kurnazlığın delili

Hasan Işık

Bu dünyada alaturka kurnazlığın uzun vâdede hiç kimseye yaramadığı bilinmeyen bir gerçek değildir.

CHP'nin eski Dışişleri Bakanlarını ve Kıbrısla ilgilenmiş milletvekillerini "koridorlarda vızır vızır dolaşsınlar ve başka işe karışmasınlar" diye New York'a çağıracaksın. Onlar tabii gelmeyince, saf bildiğin millete dönüp "Bak, CHP bizi sabote ediyor!." diyeceksin..

Peki, sana kimse sormaz mı: "Pek âlâ üstad ama, bir eski Dışişleri Bakanı daha var. Üstelik o, meselenin en son safhasını biliyor. Zira son safhayı o idare etti. Hem de, elinden geldiği kadar iyi şekilde.. Hasan Işık! Hasan Işığı götürmek için bir dâvete de lüzum yoktu. Hasan Işık şimdi, senin memurundur. Dışişleri Bakanlığında Büyük Elçidir. Onu neden götürmedin?"

Götürmedin, çünkü maksadın, bilenlerden faydalanmak değildi. Maksadın, bir hezimete CHP'yi de bulaştırmaktı.

Sen hâlâ, âlemi kör, kendinden başkasını sersem say, e mi?

tına başlamıştır. Sonraları bu üç kişi bir sacayağı meydana getirmişlerdir. Sacayağında zekâyı Ataman, şahsiyet ve idarecilik vasfını Kâmuran Çuhruh temsil ediyordu. Çağlayangilin ağır basan özelliği ise, kurnazlığıydı. Çağlayangil, kolay hayat bakımından da önde gidiyordu. Baba ve oğul Karpiçlerle kurduğu dostluk bu sahada ona epey imkân sağlamıştır. -Rus dili üzerindeki derin incelemelerini Karpiç lokantasında yapmıştır-.

Emniyet Genel Müdürlüğünde çeşitli kademelerde çalışan Çağlayangil, daha sonra valiliklerde bulunmuştur. Antalya ve Bursa, bu, kimseye fenalık etmekten hoşlanmayan, ama eğlenceli hayat peşinde koşan ve bu yüzden adı hadiselere karışan rahat adamı kolay unutamayacaklardır.

İhtilâl, Çağlayangili önce Balmumcuya, sonra da Bursa senatörü olarak Ankaraya götürmüştür. Çağlayangil Parlâmentoda ağzı lâf yapan ve nâzik -Bilhassa hanımlara karşı. Hiç hanım eli sıkmaz. Ya okşar, ya öper- bir zat olarak tanınmıştır. Büyük yaratıcı Demirel, Çağlayangili bu özellikleriyle tanımış ve onda Dışişleri Bakanlığına karşı ne büyük bir kabiliyet olduğunu hemen keşfedivermiştir.

Çağlayangil, böylece getirildiği Dışişleri Bakanlığında ilk büyük imtihanını Birleşmiş Milletlerde -kendi ifadesine göre, "muvaffakiyetle"- vermiştir.

Fakat Çağlayangil, haftanın ikinci günü Ankaraya geldiğinde beklediği alkışları bulamadı. Bunun yerine CHP'nin Genel Görüşme isteği Meclis gündemindeydi. CHP'yi gören AP'de -milletvekili ve senatör maaşlarına zam hikâyesinde olduğu gibi- aynı mealde bir talepte bulunmuştu. Genel Görüşmenin açılacağından kimsenin şüphesi yoktur.

AP Genel Görüşmeye kadar, Kıbrısı kaybedenin İnönü olduğu havasını, bilinen ve denenen mharetiyle, yaymanın hevesi içinde görünmektedir. Bu suretle arzuladığı, CHP'yi gene, savunma durumuna itmektir. Ama, İnönüyü görenler, eski komutanı bir savunma değil, tam bir taarruz havası içinde bulmaktadırlar ve Mecliste esecek kasırganın yaman olacağı hususunda pek az kimsenin şüphesi vardır.

Bu haftanın ortasında, Hükümetin Genel Görüşmede gizlilik isteyeceği söylentileri kendisine nakledildiğinde İnönü şöyle dedi:

"— Katiyen kabul etmeyeceğim. Her şey açıkça konuşulmalıdır."

Meşhur "Johnson Mektubu"nun aslı elbette ki devlet arşivindedir ama, bu mektubun da, İnönünün ona yazdığı cevabın da suretleri İnönüdedir.

Eğer bu da bir politika meselesi yapılmazsa...

Birleşmiş Milletlerde Kıbrısla ilgili olarak alınan karar, aslında, önemi hiç mübalâğa edilecek bir karar değildir. "Kıbrısı Kaybettik" başlıkları, "Kıbrıs Gitti" feryatları, "Birleşmiş Milletler Kıbrısı rumlara verdi" üzüntüsü boşunadır ve gerçekleri iyi değerlendirmemenin sonucudur. Kıbrıs hiç bir yere gitmemiştir ve hiç kimse Kıbrısı birinden alıp ötekine veremez. Hele Birleşmiş Milletler? Hiç! Kıbrıs Meselesi, bizim için mânen maalesef biraz daha zayıflamış olmakla beraber, olduğu gibi durmaktadır.

Ama Kıbrıs kaybedilebilir. Birleşmiş Milletlerdeki oylama ve sonucu, hiç bir şeyden anlamayan bir iktidar elinde sadece Kıbrısın değil, daha pek çok şeyin tehlikede bulunduğu gerçeğini türk milletine gösterirse gözlerimiz zamanında açılmış olur. Bugüne kadar yunanlıların Birleşmiş Milletlerden, bütün gayretlerine rağmen çıkaramadıkları bir karar suretini, şimdi bu kadar kolaylıkla çıkarıvermelerinin sebepleri mutlaka aranmalı ve buna yol açan yanlış politika gözler önüne serilmelidir.

Bir iktidar müdahale hakkını şöyle kullanır veya böyle kullanır. Bir iktidar şu tehlikeyi göze alır, bu tehlikeyi almaz. Bir iktidar şuraya kadar gider, oradan öteye gitmez. Bunlar bir iktidarın takdir haklarıdır ve kimse kimseye "Sen şunu yap, efendi!" diyemez. Zira o zaman adama "Öyleyse, gel sen kendin yap!" derler. "Çıkartma! Çıkartma!" diye muhalefetteyken bağıran A.P.'nin iktidarda on aydır ne yaptığı herkesin gözleri önündedir.

Ama bir Birleşmiş Milletler; onun 4 Mart 1964 tarihli kararında türk cemaati kendine ait haklara sahip ayrı bir cemaattir. Bir Birleşmiş Milletler; onun Aralık 1965 tarihli kararında türk cemaati bir azınlıktır. Bunun, hangi sakim politikanın neticesi olduğunu bulup çıkarmak Parlâmentonun görevidir.

Eski alışkanlıklar bugün hâlâ bazı kimseleri "Aman, Kıbrıs işini bir politika meselesi haline getirmeyelim, birbirimize girmeyelim" görüşüne itmektedir. Bu da bir politika meselesi değilse, acaba politika meselesi diye hangi meseleye denir.. Unutmamak lâzımdır ki Süveyş Harekâtı sırasında İngiltere Parlâmentosunda Muhalefet, hattâ bir çok İktidar mensubu, sıraların üzerine çıkmış "Alçaklar! Büyük Britanyayı sattınız" diye bağırıyordu.

Kıbrıs Meselesinin bütün safhaları hakkında tam bilgi sahibi olmak, herkesin görüşünü, tutumunu ve davranışlarını bilmek türk milletinin hakkıdır. Bunu ancak, Mecliste bir açık genel görüşme sağlar. Bilhassa, adından çok bahsedilen meşhur "Johnson'un Mektubu"nun açıklanması saati gelmiştir.

Bunun yanında, yeni Türk İktidarının niçin federasyon tezini terkettiği, Birleşmiş Milletlerde "Siz Enosisten vazgeçin, biz Taksimden" dediği, Sovyet ve Tarafsızlar Bloklarını bir kenara ittiği, Kıbrıslı Dışişleri Bakanı "Biz Atatürkün yolundayız. Atatürk büyük adamdı. O nasıl Sevr Andlaşmasını yırttıysa biz de Zürih ve Londra Andlaşmalarını yırtıyoruz" deyip te Başkan Türkiye Dışişleri Bakanına söz verdiğinde Çağlayangilin konuşmayı reddedip "Gelecek celsede konuşurum" dediği öğrenilmelidir.

Açık bir genel görüşmede gerçekler! Türk milletinin şimdi beklediği budur.

Gocunan, yarası bulunan olacaktır.

Hükümet

El çabukluğu mârifet

Bütün gözler ve bütün kulaklar Çankayaya çevrilmişti. Bakanlıklarda, özel sohbetlerde, gazete bürolarında ve Mecliste yanyana gelen herkes "ne oldu?" gibilerden birbirine bakıyor ve derhal haberler teati ediliyordu. Saatler geçtikçe gerginlik artıyor, merak büyüyordu. Acaba Cumhurbaşkanı ne yapacaktı?

Başkent bu gergin saatleri haftanın başında Salı günü yaşadı. Konu, ne Yunanistana savaş ilânı ve ne de Kıbrısa müdahale idi. Konu, Cumhurbaşkanının onayına sunulan bazı tâyin kararnameleri idi.

Böyle bir meselenin, Türkiyenin, Kıbrıs konusunda alınan son Birleşmiş Milletler kararından sonra yaşadığı tarihî günlere rastlaması çok garip, fakat tesadüfi değildir. Birleşmiş Milletler kararı Ankaraya ulaştığında, Hükümet derhal kolları sıvamıştır. Ancak bu faaliyet, dış politika ile ilgili yeni bir tedbir için değil, bazı genel müdürlerin tâyin kararnamelerini hazırlamak için olmuştur. AP İktidarı, halkoyu tarafından kuvvetle desteklenen ve değiştirildikleri takdirde büyük tepkiler ve gürültüler kopacağı bilinen genel müdürleri tasfiye için Kıbrıs fiyaskosunu ve halkın ilgisinin bu yönde toplanmasını fırsat bilmiştir.

TPAO Genel Müdürü İhsan Topaloğlu, Etibank Genel Müdürü Tahsin Yalabık, Sümerbank Genel Müdürü Rahmi Tunçağıl ve Ziraat Bankası Genel Müdürü Âkil Kitapçının nakil kararnameleri alelâcele hazırlandı. Cumhurbaşkanının imzasının istihsali bakımından bir yardımcı da bulundu: Nâsır Zeytinoğlu!..

Yalnız, ortada bir mesele kalıyordu: Genel Müdürler konusu AP'nin İç Kabinesinde görüşülmüş ve karara bağlanmıştı. Ancak, bu hususlarda, İç Kabineye dahil olmıyan Enerji Bakanı İbrahim Derinerin resmî bilgisi yoktu. Demirel, bu meseleyi aradan çıkarmak için İbrahim Derinerle bir görüşme yaptı. Derinere, Mehmet Turgutla Enerji Bakanlığına bağlı bazı genel müdürler arasındaki mücadeleyi anlattı, Partinin yüksek menfaatlerini izah etti ve direktifini verdi: Bu değişiklikler kademeli olarak yapılacaktı. Sakalla bıyık arasında kalan Deriner şerefli bir istifayı göze alamadı ve ilk kademeye dahil, Enerji Bakanlığına bağlı iki genel müdür hakkındaki kararnameye imzayı bastı.

Böylece kararnameler, Kıbrıs gümbürtüleri devam ederken Çankayaya gönderildi. Artık netice bekleniyordu. AP'liler ümitli idiler. Nasıl olsa, Zeytinoğlu kendilerine yardım edecekti.

Pazartesi günü, büyük gerginlik içinde gelip geçti. Çankayadan sıhhatli bir haber veya imzalı kararname gelmemişti. AP'liler, bu arada mesele açığa çıktığı için müşkil duruma düşmüşlerdi. Ne bir yalanlama yapabiliyorlar ve ne de olumlu bir haber verebiliyorlardı. AP kaynakları ise kararnamelerin imzalandığı haberini yaymayı denediler. Fakat deneme, fiyaskoyla sonuçlandı.

Tâyinlerin öbür yüzü

Salı sabahı, İktidarın en büyük sancısı bu mesele idi. İş gecikiyor, yukarıdan olumlu bir haber gelmiyordu. Sabahleyin, tabii senatörlerden Suphi Gürsoytrak, Suphi Karaman, Ahmet Yıldız ve Kâmil Karavelioğlu Cumhurbaşkanını ziyaret ettiler ve kendisine, halkoyunun merakla beklediği soruyu sordular. Cumhurbaşkanının verdiği haber, yüreklere su serpici oldu. Gürsel, tabii senatörlere, bahsedilen kararnamelerden henüz hiçbiri

İhsan Topaloğlu

Tahsin Yalabık

Bu defa da paçayı kurtardılar

Rahmi Tunçağıl

ni imzalamadığını açıkladı ve şöyle dedi:

"— Bana gelen her şeyi imzalamam!"

Saat 11.45'te Nâsır Zeytinoğlu koltuğunda bir dosya ile Gürselin yanına girdi. Bu dosyada, söz konusu kararnameler vardı. Zeytinoğlunun Gürselin yanına girişi, kulağı kirişte bulunan kimseler tarafından kısa bir süre sonra öğrenildi. Artık netice, bu görüşmede belli olacaktı.

Görüşme uzadıkça uzadı. Zeytinoğlu odadan çıkarken hiç de memnun görünmüyordu. Çeşitli çevreler, öğleden sonra, Çankayadaki haber kaynaklarından şunu öğrendiler: Cumhurbaşkanı kararnameleri imzalamamıştı! Gayrıresmi olarak ifade edildiğine göre Gürsel, değişiklikler için Hükümetin düzenlediği gerekçeyi tatminkâr bulmamıştı. Bu hususta daha etraflı bilgi almak istiyordu. Belki de kararnameler hakkında ilgili Bakanlarla konuşacak ve gerekçelerini daha etraflı olarak soracaktı. Bu, Cumhurbaşkanının daha önce verdiği demeçlere de uygundu. Nitekim, Gürsel, bu konu daha önce su yüzüne çıktığında, millî menfaatlerle ilgili konularda bir kararname ile karşılaşırsa etraflı inceleme yapacağını ifade etmişti.

Gerçekten de, Çankayaya gönderilen değişiklik teklifleri etraflı bir incelemeyi haklı kılacak niteliktedir.

TPAO Genel Müdürlüğüne Topaloğlunun yerine tâyin edilmek istenen Turgut Gülez koyu bir AP'li olup, seçimlerden önce Boludan milletvekili adayı olabilmek için teşebbüse geçmiştir. Herhalde kendisine, seçim kazanıldığı takdirde, genel müdürlük görevi vaadedilmiş olacak ki, bu teşebbüsünden vazgeçmiştir. Eski DP milletvekillerinden İhsan Gülezin yeğeni olan Turgut Gülezin bir özelliği de, BP -British Petroleum- şirketinin eski yöneticilerinden olmasıdır.

Etibank Genel Müdürlüğüne getirilmek istenen Suphi Yavaşça ise, henüz kararını vermemiştir. Sümerbank Genel Müdürlüğü görevi Şevket Tavaslıgile teklif edilmiştir. Teklifi kabul eden Tavaslıgil, AP'li ve koyu bir Demirel hayranı olarak tanınmaktadır.

İçinde bulunduğumuz günlere hiç de münasip düşmeyen bu suni ve kasıtlı meselenin nasıl bir sonuca bağlanacağı belli değildir.

Diğer tasarruflar

Demirel İktidarı, geçtiğimiz süre içinde bazı tâyin ve nakiller yapmıştır. Bunlardan biri, epey zamandanberi vekâletle idare edilen Elektrik Etüd İdaresi Genel Müdürlüğüne Kutlu Büyükdolucanın tâyinidir. Şimdi görevine başlamış bulunan Büyükdoluca, Demirelin Amerikada iki yıl beraber bulunduğu yakın bir arkadaşıdır. Geride bıraktığımız hafta içinde Diyanet İşleri Başkanı Tevfik Gerçeker de sessiz sedasız emekliye sevkedilmiştir.

Emekliye sevkediliş sebebi, mukaddesat taciri N. Fazıl Kısaküreğin Büyük Doğusunda açıklandı. İmam - hatipler, kongre sonunda "Muhteşem Süleyman"ı ziyaretle, en geç 8 Aralıkta Gerçekerin harcanacağı vaadini almışlardı.

Gerçeker aleyhindeki kampanyaya ilk defa, IV. Koalisyon Hükümeti zamanında Devlet Bakanı Mehmet Altınsoy tarafından girişildi. Altınsoyun, göreve başlar başlamaz, ilk emri şu oldu:

"— Benim malûmatım olmadan hiçbir tahkikat ve tâyin yapamazsınız!"

Altınsoy Başkandan, Afyon Müftüsünün emekliye sevkedilmesini istiyordu. Buna gerekçe olarak da Afyon Müftüsünün, peygamber sülâlesinden olduğu iddia edilen bir şahsın ruhu için mevlid okutulmasına çekimser kaldığını gösteriyordu. Ovsa, meseleyi incelemek üzere toplanan İnzibat Meclisi, öne sürülen gerekçenin, Müftünün emekliye sevkedilmesi için bir sebep teşkil edemeyeceği kanısına varmıştı. Altınsoy bu defa, kendi tasarrufuyla Beyoğlu Müftüsünü Arapkire tâyin etmeğe yeltendi. Fakat bu teşebbüsü de suya düştü.

Bakan, emellerine erişemeyince, durumu Başbakana iletmekte gecikmedi. Olaylar bundan sonra Cumhurbaşkanına, hattâ Millî Güvenlik Kuruluna kadar aksetti. Fakat Altınsoy, bundan da müspet bir sonuç alamadı.

Altınsoy Bakanlık görevini Refet Sezgine bıraktıktan sonra da Gerçekerin değiştirilmesi çalışmaları devam etti. Altınsoyun açtığı ve Refet Sezginin devam ettirdiği bu kampanya semeresini verdi ve Gerçeker, bir kararnameyle emekliye sevkedildi.

A. P.

Helva peşindekiler

Demirel başkanlığındaki AP kabinesinin kuruluşunda umdukları nı bulamayan bazı kalburüstü AP'liler bir ümitle yaşamaktadırlar. Bakan olmak hayalleri suya düşünce küskünleşen bu politikacılar, son günlerde Parti içinde yayılan bir haberle yeniden başlarını çıkarmışlardır. Bu habere göre, Başbakan Demirel, kabineyi kurduğu sırada görüştüğü ve Bakanlık verme-

Demirel A.P. Temsilciler Meclisinde
Havanda su dövenler

diği bazı AP'lilere şöyle demiştir:

"— Bekleyiniz. Hep aynı heyetle yürüyecek değiliz. YTP bize iltihak edecek. Bu takdirde tabiatıyla kabineyi yeniden kurmak gerekecek. O zaman tadilât yapılacaktır."

İşte, son günlerde bazı AP'lilerle YTP'li bazı senatörlerin giriştikleri "un var, şeker var, yağ var; neden bu helva yapılmaz?" edebiyatı ve faaliyetinin start işareti Demirele izafe edilen yukarıdaki sözdür. Başbakanın bu işareti kulislerde yayılınca, AP ile YTP'yi birleştirme faaliyetine, AP'nin Demirele en yakın yönetici kadrosundan başka, Bakanlık bekliyen tipler de hararet le katılmışlardır. Tabii onların bu birleşmeden umdukları, kabinenin yeniden teşkili sırasında bir Bakanlık koparmaktır. AP yöneticilerinin bu birleşmeden maksatları ise biraz daha değişiktir.

Türkiyede çok kimse, Mecliste 238 kişilik bir Grupa sahip AP'nin her bakımdan rahat ve kudretli olduğunu sanmaktadır. 226'nın üzerindeki bu rakam bir iktidara her türlü rahatlığı ve hareket imkânını sağlıyacak bir zemin olarak kabul edilmektedir. Halbuki madalyonun diğer yüzü daha başka manzaralar göstermektedir. İktidar partisi, iç bünyesindeki bazı hareketler yüzünden, sanıldığı kadar rahat değildir. Kabinenin kuruluşunda Bilgiç ve ekibinin yarattığı muhalefet de göstermiştir ki, bugün AP Grupunda, İktidara, fırsatını bulunca "Hayır" demeğe hazır kimseler vardır. Bu gibi AP'lilerin sayısı 20 ile 60 arasındadır. Bunların içinde de, herhangi bir ihtilâfı parti ile bağları koparmaya kadar götürebilecek en az 15-20 AP'li mevcuttur. Haftanın başında bir basın toplantısı yaparak TPAO Genel Müdürünün değiştirilmesine en sert ithamlarla karşı çıkan Reşat Özarda bu hava içindeki AP'lilere bir örnektir. Bu grupun mensupları, "Parti içinde muhalefet ve denetleme görevimizi kıskançlıkla yerine getirmekte kararlıyız" demektedirler.

Kör ile kötürüm hikâyesi

Herhangi bir ihtilâf halinde - CKMP nin de bu konudaki gayretiyle AP'den 15-20 kişilik bir kopma vuku bulursa, bunun sonucu İktidarın ayağının altındaki zeminin kayması olacaktır. Başlıyan Bütçe müzakereleri ve Kıbrıs konusundaki dalgalanmalar, bu ihtimali mümkün kılmaktadır.

AP'nin arzuladığı seçim statüsü değişiklikleri de, bugünkü duruma göre, Meclisten kolayca geçebilecek, fakat Senatoda takılacaktır.

İktidar partisinin gözünü YTP'ye dikmesinin esas sebebi işte bu durumdur. AP'liler, "YTP bize iltihak ederse, o zaman karada ölüm yok" demektedirler.

Bu konudaki kulis faaliyeti hızını iyice arttırmıştır. Yaklaşan Senato seçimleri yüzünden sandalyelerini kaybetme korkusuna kapılmış olan YTP senatörleri, bu birleşmeye şiddetle teşne görünmektedirler. AP'ye transferi karşılığında bir de Bakanlık koparmak niyetinde olduğu söylenen Kapanlının Demirelle yaptığı görüşmeler; Senato Başkan Vekilliğini elde edemeyince, Pazartesi günü YTP'den istifa eden İhsan Hamit Tiğrel, teşkilâtının kendisini AP'ye geçmek için tazyik ettiğini söyleyen Mehmet Ali Demir, YTP içinde bu kulisin başını çekmektedirler.

Alican ve yakınları ise bu iş için istekli değildirler. Alicanın ideal arkadaşı Raif Aybar, haftanın başında, bu konudaki sorulara:

"— Biz bir yere gitmeyeceğiz" diye cevap vermiştir.

Birleşme kulisini idare eden AP'liler ise bu isteksizliği şöyle izah etmektedirler:

"— Alican Başbakan Yardımcılığı istiyor. Bakanlığa razı olmuyor."

Ancak YTP'nin bir başka derdi daha vardır: Doğulu milletvekilleri, ilkbaharda yapılacak büyük kongrede Yusuf Azizoğlunu genel başkanlığa getirmek için ayrı bir kulise girişmişlerdir. YTP'nin bu büyük kongresi çeşitli yönlerdeki faaliyetler yüzünden oldukça hararetli geçeceğe benzemektedir. Bu kongreden, AP'liler, YTP'nin kendilerine iltihak kararını, doğulular ise Azizoğlunun Genel Başkanlığını çıkarmak istemektedirler.

C. H. P.

Teşkilâtla yüzyüze

CHP il başkanları ve temsilcilerinin haftanın başında Pazartesi günü yayınladıkları ortak bildiri, "Ortanın Solu" sloganı ve programının sadık savunucusu partililer arasında büyük bir memnuniyet yarattı. Zira bildiri, uzun süredir tartışması yapılan Ortanın Solu üzerinde teşkilât temsilcilerinin görüşünü, herhangibir tereddüde imkân vermeyecek açıklıkla ortaya koyuyordu.

C.H.P. İl Başkanları toplantısı
"Ortanın solundayız, Paşanın yolundayız"

Geçtiğimiz hafta Cuma sabahı başlayan ve aralıksız üç gün süren il başkanları temsilcileri ile Genel Merkez yetkililerinin katıldığı toplantı, Genel Başkan İnönünün bir konuşmasıyla açıldı. İnönü, önce genel siyasi durum hakkında açıklamalarda bulunduktan sonra şöyle dedi:

"— Ne anlatılamamıştır efendim? Toprak Reformu mu? On dönüm toprağı varmış da, onun da elinden gideceğini sanmışmış. Bunun anlatılamıyacak nesi var? Adam senatör. Seçim zamanı, karşı tarafın adamları onun sözlerini, yazılarını yayıyorlar. Bu adam, ondan sonra elini kolunu sallayarak partide dolaşır.

Ortanın solundayız demiş de, ondan dolayı kaybetmiş. Komünist diyor adam, ne ortanın solu?. Anlatamadık efendim, diyorlar. Adam kendisi anlamamış. Son zamanlarda siyasi münakaşa ortanın solunda düğümlenmiştir. Bundan kaybettik, diyorlar. Bu, küçük oyunlardan biridir. Seçimde tahrip için kullanılmıştır. Sağda mısın, nurcu musun, nesin? Bu fikirleri Kurultayda tasfiye edeceğiz. Seçimlerde yayınla, sözle partiye zarar verenlerin hepsi Kurultayda takip edilecektir."

Genel Başkanın sözleri zaman zaman alkışlarla kesildi. İnönünün isim vermemesine rağmen, bazı delegeler "Banguoğlu, Banguoğlu!" diye bağırıyor, sonra da bir ağızdan ekliyorlardı:

"— Bunlardan hesap soracağız!.."

Muhafazakâr değil, gerici!

Genel Başkan, konuşmasına şöyle devam etti:

"— Seçimlere esaslı bir usûlle girdik. Büyük dâvalar ortaya attık. Seçmen denilen kudretli efendimizi kazanmağa çalıştık. Toprak reformu, vergi ıslahatı, plân üzerine bugünkü nesillerin katlanmağa mecbur olduğu fedakârlıkları anlattık. Rakiplerimiz, bizim söylediklerimizden vatandaşın hoşuna giden ne varsa, 'biz de yapacağız, daha ucuz yapacağız' dediler."

İnönü, Demirelin "biz muhafazakâr partiyiz" şeklindeki sözlerine de şu cevabı verdi:

"— Muhafazakâr parti, sağından daimi bir tehlikeye mâruzdur. Kendisini koruyabilecek mi? Sağcıyız diye en sağdan medet ummuştur. Memleket için her tehlike mevcuttur. Nurcu demez istifade eder; dini siyasete karıştırır, istifade eder. Buna muhafazakâr denmez. Biz ortanın solunda, devrimci bir partiyiz. Bizim solumuzda da tehlike vardır. Biz hem kendimizin, hem de memleketin duvarıyız.

Ben seni sağcı parti görüyordum, düzelttim, muhafazakâr diyorum. Seni gözetleyeceğim. Sen de beni gözetle. Solumdan gelecek tehlikeleri bana işaret et."

İnönü, İl Başkanları toplantısını memnun kapadı. CHP'nin Meclis Grupu Parti Meclisinden sağlam çıkmıştı. Ama anlaşılmıştı ki CHP İl Başkanları Kurulu Meclis Grupundan da sağlamdır.

Meclis Grupuna zafiyet veren, şüphesiz ki, orada kendi küçük oyununu oynamak peşindeki bir kliktir.

Bunu mu isterler?

Jale CANDAN

Seçimlerden altı ay önce - ki CHP "Ortanın Solu" deyimini henüz ortaya atmamıştı - Afyona giden iki yakın arkadaşım, kaldıkları otelin bekleme salonunda dinlenirlerken, orada bulunan Afyon AP senatörünün, köylerden gelen bir heyete yaptığı konuşmaya şahit olmuşlardı: senatör, seçim kampanyasına tek parola ile, yâni CHP'yi komünistlikle suçlama parolası ile girileceğini söylemiş, seçmenlere, paranın bol bol sağlanacağını vaadetmişti. Muhtemelen, Türkiyenin her yerinde, o anda aynı seçim parolası halka duyuruluyor, aynı çekici vaitler yapılıyordu.

Seçim kampanyası süresince bu suçlama, bilindiği gibi, rahat rahat işledi. Ben başka bir senatörü, Kayseri meydan mitinginde aynı suçlamada bulunurken kulaklarımla duydum.

Seçimler bitti. Netice alındı. Türkiyenin, en sıkışık zamanlarda tek umudunu teşkil eden tarihî parti, CHP, tarihî lideriyle bu suçlamalardan hâlâ kurtulamadı. Fakat Türkiyeyi ortaçağ zihniyetine gömüp, kendi çıkarlarını garanti altına almak isteyenler, şimdi de, sadece CHP'lileri ve politikacıları değil, halkı aydınlığa kavuşturacak bütün yetişmiş kişileri aynı şekilde suçlamaktadırlar. Nitekim, gazetelerden öğrendiğimiz bir habere göre, Bursa İl Genel Meclisinde Mustafa Ayhan adlı bir üye, "Öğretmenler ve bu öğretmenleri teftişe gelen bütün müfettişler komünisttir" demiş, ancak Valinin uyarması ile susmuştur. Bu gibi kimselerin, çok yakında, "mademki okullardaki öğretmenler komünisttir, şu halde okula gidenler de komünisttir" demeleri hiç de uzak bir ihtimal değildir. Tabii sonra da komünist öğretmene komünist çocuklarını gönderen ana-babalar komünist olacaklar, daha sonra, komünistleri okula taşıyan otobüs, dolmuş şoförleri ve nihayet, bunları barındıran okul binaları, memleketteki duvarlar, taşlar, ağaçlar komünist olacaklardır. Ya sonra? Sonra bu 1 numaralı komünist düşmanlarına, yapılacak tek şey kalacaktır: Türkiyeyi bir komünist ülke olarak ilân etmek!..

İnsanın aklına bir soru geliyor: Acaba istedikleri bu mudur?

X

İsmet Paşanın yaz tatili nasıl olur? — Şık hanımlar o zaman C.H.P. kongrelerine katılırlardı — Bir altın hesabı Menderesi şaşkına çeviriyor ve Menderesin Bakanları seferber oluyor — Yeşilköy meydanında Iraktaki ihtilâlin yarattığı şaşkınlığı seyrediyorum — Frağı içinde Koraltan gene koraltanlık ediyor — Can yoldaşlarının âkibeti bizimkileri tedirgin ediyor

Meclisin tatil olmasından sonra, Temmuzun başında, İsmet Paşalar ve biz İstanbula, Heybeliadaya gittik. Gidiş için hazırlık, tabii uzun sürdü. Böyle anlarda Pembe Evde daima bir telâştır gider, herkes sinirli olur, her kafadan bir ses çıkar. Aslına bakılırsa, bunun temelindeki sebep İsmet Paşadır. Devlet işlerinde o kadar telâşsız, sâkin, korkunç derecede sinirsiz olan İsmet Paşa bir yere mi gidilecek, evcek bir şey mi yapılacak, hattâ eve bir misafir mi gelecek, dünyanın en telâşlı, meraklı ve sinirli insanı olur. Tabii onun işlere karışması, bu işleri büsbütün güçleştirir. Herkes yapacağını şaşırır. Kayınvaldem de, kızar. Yemek davetlerinde bazen ben "Paşam, siz merak etmeyin. Her şey zamanında hazır olur" derim ama, o gene telaş etmeden duramaz. 1958'in yazında da öyle oldu. Bavullar böyle bir hava içinde Pembe Evde hazırlandı. Ayten Sokakta Özden, bizim gidecek eşyalarımızı topladı ve 4 Temmuz akşamı trenle İstanbula hareket ettik.

İsmet Paşanın o sırada başka bir derdi vardı. Özdenle, ikinci çocuğumuzu bekliyorduk. İlkbaharda, Nihat Erim Dâvasında Ankaranın meşhur Basın Mahkemesi beni bir yıl hapse mahkûm etmişti. İsmet Paşa:

"— Metin, başımıza bir şey çıkarma.." diyordu.

Ben, kendisini samimiyetle temin ediyordum:

"— Merak etmeyin, Paşam. O yazıdan dolayı, insan dünyada mahkûm olmaz. Temyiz mutlaka bozacaktır.."

İlk çocuğum ben hapisteyken doğduğu için, İsmet Paşa, İktidarın ikinci doğumu da hesaplayacağı ve daha fazla fenalık olsun diye beni o sırada tekrar hapishaneye göndereceği düşüncesindeydi. "Ne melundurlar, bilmezsin.." diyordu. Ben ise, doğrusu, bunu onun fazla vehmine ve şüpheciliğine veriyordum. Ama, bir defa daha İsmet Paşa haklı çıktı. Temyiz, o inanılmaz mahkûmiyet kararını Özdenin doğum yapmasından bir hafta önce tasdik etti. Böyle bir kararın tasdik edileceğine, tasdik edilinceye kadar inanmadığımı söylemek isterim. 1958 Sonbaharının hadiselerini anlatmaya sıra geldiğinde hikâyenin daha geniş tafsilâtını vereceğim.

İsmet Paşa İstanbulda, Haydarpaşada büyük bir kalabalık tarafından geniş tezahüratla karşılandı. Karşılayıcıların çoğu partililerdi ama, tarafsız halk da C.H.P. Genel Başkanına son derece sempatik gözlerle bakıyordu. Ali Sohtoriğin motörü Viya, rıhtıma gelmişti. Eşyalarımızı ona yükledik, biz de bindik, alkışlar arasında Heybeliadaya doğru yola çıktık.

Bu Viya, benzinle işleyen büyücek bir motördü. O yaz İsmet Paşa onunla bir çok yere gidip geldi. Fakat sonra bir gün, Viya, deniz üstünde tutuşmaz mı? Hepimiz, motörde, deniz ortasında geçirdiğimiz saatleri düşünerek bir hafif korku duymadık değil..

İsmet Paşa, İstanbula hareketinden evvel Ankaradaki son günlerini bir takım altın hesapları yapmakla geçirdi. Bana altın fiyatlarını buldurttu, doların altın karşılığına baktı, Düyunu Umumiye hesaplarını çıkarttı. Bu çalışmaları sırasında, o tarihlerde değerli ve sağlam düşünceli bir iktisatçı olan Namık Zeki Araldan çok faydalandı. İsmet Paşanın Namık Zeki Arala karşı büyük saygısı ve hayranlığı olmuştur. Namık Zeki Aral, Bülent Ecevitin kayınpederidir. Dürüst, doğru ve bilgili bir insandır. Aradan yıllar geçtikten sonra bu Namık Zeki Aralın tedavi kabul etmez bir liberalizm hastalığına tutulması ve sadece Ortanın Solunu değil, hani neredeyse Ortayı komünistlik saymaya başlaması İsmet Paşayı da, kendi-

İsmet Paşa 1958 yazında, Heybeliadada, plâj kapısında biletini alıyor. O yaz, İsmet Paşanın bu plâjdan denize girmesi bir ömür olurdu. Halk etrafına toplanır, o da onlarla birlikte çivilemesini yapar, yüzerdi. Tabii bu arada, "meraklı vatandaşlar" diye bilinen polisler mayoları içinde, sanki sırtlarında üniformaları varmış gibi sırıtırlardı.

sini tanıyan herkesi de ve Bülent Eceviti de pek şaşırtacaktır. Namık Zeki Aral İsmet Paşanın bu altın hesaplarında büyük yardımcı oldu, Osmanlı İmparatorluğunun borçlarını buldu, D.P. İktidarının borçlarını altına çevirdi.

İsmet Paşanın aklındaki şuydu: D.P. bir Görülmemiş Kalkınma Edebiyatı tutturmuş, gidiyor. Peki, bunun bedeli nedir? Şunu halka bir altın hesabıyla söyleyelim ki, herkes anlasın..

Sahiden de, İsmet Paşa bu altın hesabını İstanbula gitmemizden iki gün sonra, C.H.P.'nin Kadıköy İlçe Kongresinde söyledi ve yer yerinden oynadı. Günlerle, siyasî hayat bu altın lâfıyla ve altın hesaplarıyla kaynadı. İsmet Paşa, söyleyeceği sözün tesirini iyi tahmin etmişti.

1958'deki bu, Kadıköy İlçe Kongresini hiç unutmayacağım. Biz o gün Adadan, Ömerlerin Maltepede yeni yaptırdıkları ve taşındıkları evlerine geçtik. Kongre, Süreyya sinemasındaydı. Kadıköye, Maltepeden otomobillerle gidecektik. Ömerin büyük oğlu Hayri, henüz dört yaşlarında kadardı. O da, gelmek istedi. Kongreye, âdeta ailece gittik.

Fakat, içeriye girmek ne mümkün! Düşününüz: Mevsim yaz. Güneşli, sıcak ve nefis bir gün. Pazar. Herkesin denizde olması lâzım. Hayır. Herkes, Süreyya sinemasının cehennemi andıran, havasız salonunda. Gençler, ihtiyarlar, erkekler ve bilhassa kadınlar.. Bir heyecan fırtınası esiyor. Kadınlar, Kadıköyün aydın kadınları. Şık ve güzel. Denizi unutmuşlar. Dört kişilik localarda on kişi oturuyorlar.

Salon, D.P. liderlerinin ve en çok Adnan Menderesin, Muhalefet Devrinde söylediği sözlerle donatılmış. Dinleyiciler bunlara bakıp gülüyorlar ve "Geçmiş zaman olur ki.." diye düşünüyorlar. Hürriyet, demokrasi, refah ve saadet lâfları..

Sinemanın önüne geldiğimizde, İsmet Paşayı dahi ön kapıdan içeri almanın imkânsızlığı anlaşıldı. Bütün geçit yerleri, tâ paradiye kadar tutulmuştu. Her tarafa iskemleler ilâve edilmiş, iskemle konulamayan yerlere tek ayak üstünde duran kalabalık dolmuştu. Hayri korktu ve ağlamaya başladı. Annesi onu aldı. Biz, sahneden salona sokulduk. Daha İsmet Paşa görünür görünmez yer yerinden oynadı. Ağlaşanlar, bağıranlar, alkışlayanlar, "yaşa" diye haykıranlar, tezahürat yapanlar.. Kadıköy, İstanbulun bu aydın semti, Menderes İdaresinin ne kadar karşısında olduğunu gösteriyordu. Zaten Kadıköy hep öyle kaldı.

İsmet Paşa, altın hesaplarını ortaya döktüğü konuşmasını bu dinleyici kütlesine karşı yaptı. İsmet Paşa dinleyicisini de iyi seçmişti. Kadıköylüler sadece anlayarak alkışlamakla kalmıyorlardı. Aralarında bir çoğu not da tutuyordu. -Ve bunlar polis değillerdi!-

İsmet Paşa, sonradan daha da meşhur olan Altın Hesabını ortaya şöyle koydu:

Düyunu Umumiye, Düyunu Umumiye diyorduk. Osmanlı İmparatorluğu Düyunu Umumiyeye yol açan istikrazları 1854 ile 1875 arasında, 21 yılda yapmıştı. Bu müddet zarfında devletin eline 127 milyon altın geçmişti, faiz dolayısıyla millet 238 milyon altın borçlanmıştı.

Ya, bugünkü durum neydi? Demokrat İktidar sekiz senede, dışarıya 1 milyar 100 mil-

yon dolar borçlanmıştı. Amerikadan hibe şeklinde 800 milyon dolar yardım görmüştü. Eski iktidardan 127 ton altın, yani 150 milyon dolar devralmıştı. Nedir hesap? 2 milyar 200 milyon dolar. Yani? 280 milyon Osmanlı altını! Bu bir asgari hesaptır, buna askerî yardım da dahil değildir. Demek ki D.P. İktidarı sekiz sene içinde, Osmanlı İmparatorluğunun meşhur Düyunu Umumiyeye yol açan 238 milyon altınlık borçlanmasına karşılık tam 280 milyon altın yemiştir.

İsmet Paşa, inceden inceye yaptığı bu hesapları yazılı notlarından okuduktan sonra bir an durdu ve sordu:

"— Ne var, meydanda?"

Salon, tezahüratttan yıkılacak gibi oldu. Halk alkışlıyor, alkışlıyor, alkışlıyordu. İsmet Paşa seslerin kesilmesini bekledi, sonra ilâve etti:

"— Eline 280 milyon altın geçmiş ama, vatandaş geçinemeyecek kadar ıstırap, bunaltı, buhran içinde.."

Salonda bir alkış fırtınası daha koptu.

Fakat başka bir fırtına da, tabii İktidar safında koptu. Zira bu Görülmemiş Kalkınma, D.P. İktidarının en büyük övünme vesilesiydi. Hep yaptıklarını söylüyorlar, fakat buna mukabil memleketi hangi ipoteklerin altına soktuklarından hiç bahsetmiyorlardı. Şimdi İsmet Paşa, altın hesabıyla bu balona bir iğne sokuyordu.

Netekim Pazartesi sabahı Vilâyette, gazeteciler, karşılarında çok sert, iki kaşı çatılmış, burnundan kıl aldırmayan bir Başbakan buldular. Menderes, tabii gene İstanbuldaydı. Bir süredir gazetecilere munis davrandığı, onlarla şakalaştığı, bir sual sorulduğunda alaylı tavırla ilgili Bakanı işaret ettiği, "Onu sıkıştırın" dediği halde o gün, Vilâyetin büyük salonunda fotoğrafçıları gördüğünde kırmızı görmüş bir boğa hışmıyla:

"— Ne işleri var, bunların burada.. Bayram değil, seyran değil, gelmişler resmimi çekecekler.. Atın bunları dışarı.." diye haykırmaya başladı.

Bunun üzerine fotoğrafçılar Vilâyetten uzaklaştırıldılar. Üstelik polisler, bunlara, gözden kaybolmalarını da "insaniyet namına" tavsiye ettiler. O sıralarda sadece Menderes değil, yâr-i vefakârı Nuri Sait Paşa da İstanbuldaydı ve akşam Bağdada dönecekti. Menderesin Nuri Sait Paşayı uğurlamaması görülmüş hadise değildi. Ama o gün uğurlamadı. İlk uçağa atladı ve Ankaraya döndü. Ankarada, yanına hemen Sıtkı Yırcalıyı celbettirdi. Sıtkı Yırcalı resmen Basın-Yayın Bakanıydı ama, Samet Ağaoğlunun yerine Sanayi Bakanlığına da vekâlet ediyordu. İki adam, gece geç vakte kadar çalıştılar. Hazırlanan, İsmet Paşaya cevaptı. Menderes, hep sinirli halini muhafaza ediyor, küfredip duruyordu. Başbakanlıktan Anadolu Ajansıyla D.P. gazetelerine hazırlıklı olmaları için telefon edildi. "Sıtkı Yırcalının İsmet Paşaya cevabı" ertesi sabah mutlaka yayınlanmalıydı. Cevap Menderesle Sıtkı Yırcalının elinden ancak gece yarısından sonra kurtarıldı, Ajansa da sabaha karşı verildi. Zafer ve Havadis, zavallılar, tabii bekleyip bunu aynen yayınladılar. Öteki gazetelerde özet çıktı. Ben, Salı sabahı radyodan dinledim. Cevaptaki "gurbette övünür gibi", "İsmet Paşa Türkiyesi", "İnkâr edenleri kahredici darbeler" tarzındaki tâbirler Sıtkı Yırcalı imzasını taşıyan cevabın aslında kimin kaleminden çıktığını belli ediyordu.

Cevap, kimseyi tatmin etmedi. Belki de bundan dolayıdır ki arkadan Maliye Bakanı Hasan Polatkana ve başkalarına da, Menderes aynı tarz cevaplar verdirtti. Şu, şu,şu yapılmıştır deniliyordu, fakat D.P. İdaresinin sekiz se-

İsmet Paşa, D.P. İktidarının ne nişancı olduğunu gayet iyi öğrenmişti. Bunun ilk dersini, Ömerin Hadisesinde almıştı. Sonra benim, ilk çocuğumuzun doğmasından iki hafta önce hapsedilmem gözlerini daha iyi açmıştı. 1958 yazında ikinci çocuğumuzu bekliyorduk ve ben, küçük mahkemede 1 yıl daha hapse mahkûm olmuştum. İsmet Paşa, aynı oyunu İktidarın tekrarlayacağı kanaatindeydi, ben ise öyle bir yazıdan dolayı insan hapsedilemeyeceğini söylüyordum. İsmet Paşa haklı çıktı.

Sebati Ataman gibi bir demagog, türk parlâmentosuna az gelmiştir. Ataman, bir nevi "profesyonel görüş savunucusu" idi. Kendisinden ne savunulması istenilirse, onu rahatlıkla savunurdu. Bu eski C.H.P.'li için, konunun önemi yoktu. Hukuk bilgisini hemen, kendisine verilen konunun emrine koyuverirdi.

nede 280 milyon Osmanlı altınının, yani Düyunu Umumiyeyi teşkil eden borçlardan daha fazlasının altından girip üstünden çıktığı gerçeği saklanamadı. Zaten Menderesi kızdıran da buydu.

Altın hesabı, C.H.P. Muhalefetinin ender iyi buluşlarından biri oldu. Tabii, D.P. İktidarının cilâsı o tarihlerde hemen tamamile dökülmüştü. Halk, bilhassa aydınlar dolgundu. Bayar - Menderes Rejiminin kabalığı her gün biraz daha fazla vatandaşı D.P.'den uzaklaştırıyordu. Fakat altın hesabının, bunun dışında da bir tesiri oldu. Halk, âdeta eliyle tutup gözüyle gördü ki İktidar, memleketi bir batağa sürüklemektedir. Düyunu Umumiye, ürküntü veren bir hatıraydı. Onunla yeni borçlanmaların bir araya getirilip bir imaj halinde gözler önüne serilmesi herkese "Vay canına!" dedirtti.

Menderesin Bakanlarının cevapları tatminkâr olmayınca, Başbakan sevimsiz tekzip yoluna bir defa daha saptı. Bir sabah İstanbulda Ulusu elimize aldığımızda gördük ki, manşet bir baştan ötekine, gene Emin Kalafatın bir tekzibine ayrılmıştır. Emin Kalafat, İsmet Paşanın Ulusta çıkan Kadıköy İlçe Kongresi nutku haberini tekzip ediyordu! İktidar hâlâ, bu davranışlarının kendisini halkın nazarında ne kadar küçük düşürdüğünü anlamaya yanaşmıyordu.

İsmet Paşanın altın hesabından bir kaç gün sonra, Menderes, Kabinesinde bir "âyârlama" yaptı. Klâsik bir demagog olan ve kendisinden ne istenilirse onu savunan, arkadan, ilk savunduğunun aksi savunulmak gerektiğinde onu da aynı başarıyla yapan Sebati Ataman Koordinasyon Bakanlığına tâyin edildi. Sıtkı Yırcalı Basın-Yayından tamamile alınıp Sanayi Bakanlığına verildi. Menderes, bu değişiklikler sırasında, uzun zamandır Bakanlık hasretiyle yanan Server Somuncuoğlunu nihayet Hükümete aldı ve onu Basın-Yayına getirdi. Böylece iki "transfer kıymet" daha, Ataman ve Somuncuoğlu, iki eski C.H.P.'li Menderesin yakın ideal arkadaşları arasında pâye kazanıyordu.

Bu Bakanlık, talihsiz Server Somuncuoğlunun hayatına maloldu. Bir yıl kadar sonra Menderes Londraya giderken Basın-Yayın Bakanını da yanına aldı, uçak düştü ve Server Somuncuoğlu hayatını kaybetti.

O günler, başka birinin daha felâket sebebini hazırladı: Kemal Aygünün. Ethem Yetkiner, İstanbul Valiliğiyle birlikte Belediye Başkanlığını da yapıyordu. Menderes, bilhassa imar işleri dolayısıyla iki görevin birbirinden ayrılmasını uygun görüyordu. Temmuzun başında Yetkineri oradan ayırdı ve Ankara Valisi olan Kemal Aygünü İstanbula alıp tâyinle Belediye Başkanı yaptı. Kemal Aygünün, bu görevi kabul edip etmemek için çok düşündüğünü biliyorum. İnancı, bunun kendisine Namık Gedik tarafından hazırlanmış bir oyun olduğuydu. Fakat Menderes ısrar edince, hayır diyemedi. Daha sonra, D.P.'nin İstanbul İl Başkanlığı da üzerine yıkılınca, gene karşı koyamadı.

Bunlar olup biterken İsmet Paşa Heybeliadada, her gün plâjdan denize giriyordu. Sabahları erken kalkıp kahvaltısını ediyor, sonra biraz uzanıyor, öğleye doğru plâja iniyordu. Plâj kapısında biletini alıyor, kendisine ayırdıkları kabine girip soyunuyor, meşhur çivilemesini yapıyor, yüzüyordu. Bir gün bana:

"— Bilmezsin, bu deniz bana ne kadar yarıyor. Kendimi tamamile dinç hissediyorum ve kışı rahat geçiriyorum. Ah, bir de sigaraya başlayabilsem.." dedi.

Sigaraya kısa bir süre başlamış, fakat denizle birlikte yeniden bırakmıştı. Deniz fasıllarına gelince, 1961'den sonraki Başbakanlık devresi hariç, -1965 yazındaki Muhalefet Liderliği devresi dahil-, İsmet Paşa çivilemelerine muntazam devam etti.

İsmet Paşa, Temmuzun 10'u civarında bir kaç gün İstanbula indi. Parti Meclisi, Beşiktaştaki ilçe binasında toplanıyordu. Toplantılara o başkanlık etti. Akşamları Heybeliadaya memnun dönüyordu. Partiye, daha da bir canlılık gelmişti ve altın hesabının doğurduğu hava partililere kuvvet vermişti.

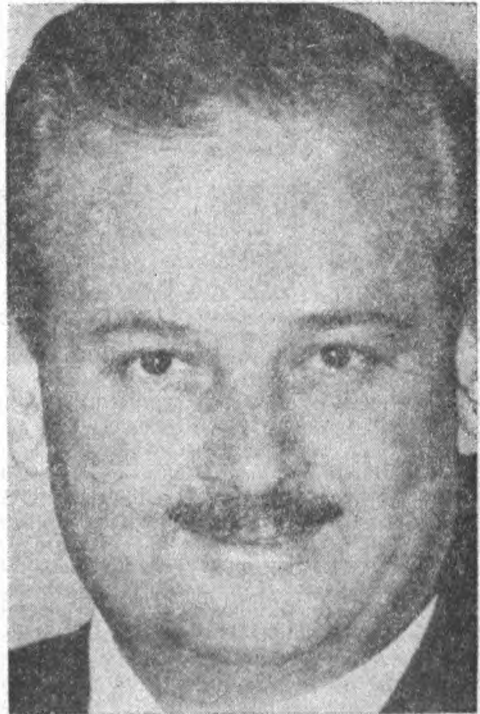
Bu partililer kadar çabuk cesaretlenen, fakat o nisbette de çabuk morali bozulan bir zümreyi ben hiç görmemişimdir. Ufak hadiselerin bu zümre üzerindeki tesiri öyle büyük oluyor ki, insan şaşıyor. Ama, "partili" deyince bütün parti mensuplarını anlıyorum. D.P.'lisi, A.P.'lisi, C.H.P.'lisi.

1958 Temmuzunda altın hikâyesinin C.H.P.'de canlılık yarattığı bir sırada, başka bir hadise, mâneviyatları zaten bozuk D.P.'lileri büsbütün çökertti. Irakta meşhur ayaklanma oldu ve bizimkilerin can dostları Faysal, Abdülillah ve Nuri Sait Paşa bu askerî isyanda feci bir şekilde can verdiler.

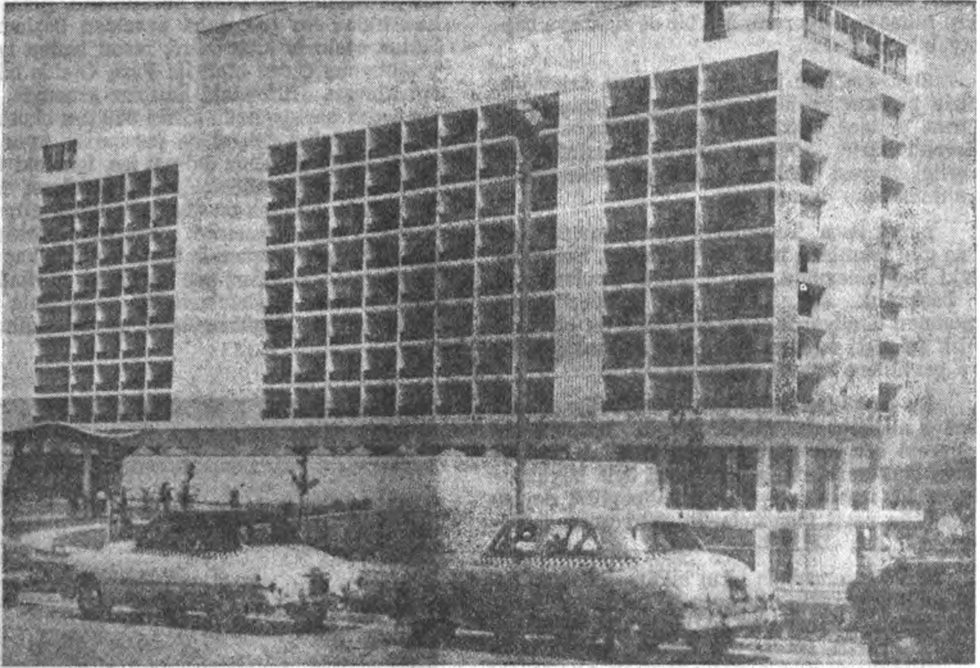
Iraktaki ihtilâl, Türkiyeyi bir kaç şekilde çok ilgilendirdi. Bir defa Iraklı idareci takım, dediğim gibi bizimkilerin can dostuydu ve Menderes Nuri Sait Paşayı, bir çeşit memleket idaresi şeklinin üstadı sayıyordu, Nuri Sait Paşa da ona akıl satıyordu. İkincisi, devrildikleri gecenin sabahında, Iraklı Büyükler Türkiyeye geleceklerdi. İstanbulda, Devlet Başkanları seviyesinde bir Bağdat Paktı toplantısı tertiplenmişti. Faysal ile İran Şahı ve Pakistan Cumhurbaşkanı da bekleniyordu. İhtilâl, bu topluluğun üzerine düşmüş bomba tesiri yaptı. Zira o sabah, Türkiyede, ihtilâlden kimsenin haberi yoktu.

Ben o yaz, Pazartesi günleri Ankaraya gidiyor ve haftanın sonlarına doğru İstanbula dönüyordum. Bu sayede, 15 Temmuz Pazartesi sabahı - Bağdatta Krallık 15 Temmuz Pazar gecesi devirilmişti - Yeşilköydeki paniği gözlerimle görmek fırsatını buldum. Bu benim, hayattaki gazeteci talihliliklerimden biri oldu.

Hikâye, sabahleyin Yeşilköy hava meydanında başladı. O gün saat 9.10'a kadar her şey normal cereyan etti. Meydan Irak, İran, Pakistan ve Türkiye bayraklarıyla süslenmiş, halılar getirilmiş, platform kurulmuştu. Şehirdeki hazırlıklar ise çok daha evvelden başlamıştı. Hilton otelinde kırk daire, resmi açılışı henüz yapılmamış Çınar oteli ile Park Otelde odalar ayırtılmıştı. Hiltondaki daireler arasında, servis ücreti hariç günlük kirası 350 lira olan meşhur Karadeniz dairesi de mevcuttu. Aynı meziyete sahip Akdeniz dairesi ise, içindeki amerikalı çıkmayı reddettiğinden maalesef tutulamamıştı. Hiltona ve Çınara eşlerini alıp Ankaradan gelmiş hariciye memurları yerleşmişlerdi. Bunlar, "Prensesin hesabına" bir kaç hafta geçireceklerinden pek memnun görünüyorlardı. Devlet Başkanlarından Şaha Şale köşkü, Mirzaya Küçüksu kasrı tahsis edilmişti.

lığa çıktıktan pek az zaman sonra hayatını kaybetti. Ben Somuncuoğluna hep acımışım ve kendisini, bir nevi, kaderin kurbanı saymışımdır. Bir ortağı karanlık işlere girişmiş bulunmasaydı, Menderesin şantajına belki mukavemet edebilirdi. Zira Somuncuoğlu Bakanlık için dönmemiş, döndükten sonra, eh, bir Bakanlığın kendi hakkı olduğuna inanmıştır.

Fatin Rüştü Zorlu devri, bizde bir sınıf Hariciyecinin Altın Devri olmuştur. Zorluda da, onun mensup olduğu Hükümette de hiç bir mali sorum duygusu bulunmadığı için Zorlu Ekibi bilhassa Bağdat Paktı toplantılarında karılarını da alıp İstanbula gelirler ve vur patlasın, çal oynasın, sefa sürerlerdi. Menderesin onlara verdiği isim "Hiltoncular"dı. Hiltonda kalırlardı da...

Irak Kralı Bebek koyunda demirli Kraliçe Aliye yatında kalacaktı. Pazar günü Yeşilköy meydanına inen Irak Hava Kuvvetlerine mensup bir askerî nakliye uçağı Kralın eşyalarını, bu arada geçen sene Boğaziçi sahillerinde büyük sükse yapan Christ - Craft marka zarif deniz motörü ile su kayağı takımlarını getirmiş ve bunlar yata gönderilmişti. Faysal, mürettebatı silme ingiliz olan Kraliçe Aliye yatıyla İstanbul konferansını takiben Fransız Riviyerasına gidecek ve yazın bir kısmını orada geçirecek, nişanlısıyla buluşacaktı. Devlet Başkanlarının ağırlanması için Dışişleri Bakanlığı 200 bin lira civarında para sarfetmişti. Programa göre Beylerbeyi sarayında, Fatma Tatari ve kerimesi Ayferin de dahil edildiği İstanbul sosyetesinin davetli olacağı mükellef bir suvare verilecek, ayrıca Deniz köşkünde, Yeniköydeki Turizm lokalinde, Çadır köşkünde ve Umur yatında yemekler yenecekti.

Pazartesi günü saat 9.10'da, İstanbul sokaklarına son Irak bayrakları asılırken Irak Hava Yollarına ait Viscount tipinde, dört motörlü Yiacl uçağı Yeşilköye indi. Uçaktan, yolculardan evvel Dowdy adındaki ikinci kaptan, âdeta atladı. Büyük bir telâş içinde olduğu göze çarpıyordu. Önüne ilk çıkan adama Irakın Ankara Büyük Elçisi Necip el Raviyi görmek istediğini, onam mesaj getirdiğini bildirdi. Uzunca boylu, esmer ve toplu, siyah gözlüklü adam Büyük Elçinin meydanda bulunmadığını söyledi. Bunun üzerine tulumunu dahi çıkarmamış olan Dowdy muhatabından Türkiye Dışişleri Bakanlığına mensup bulunup bulunmadığını sordu. Adam "Oo, tabii!" dedi. - Aslında, Hürriyet gazetesinin muhabiri Firuz Makulu idi -. İkinci kaptan Irakta büyük karışıklıklar olduğunu, ordunun Haşimî tahtını devirdiğini, Faysal ile Nuri Said Paşanın âkibetlerinin meçhul bulunduğunu, İstanbula gelemeyeceklerini bildirdi. Haber alan Firuz Makulu telâş içinde olan Dowdy'yi Irak Başkonsolosu Sefa beye götürdü, onun emin elleri arasına bıraktı.

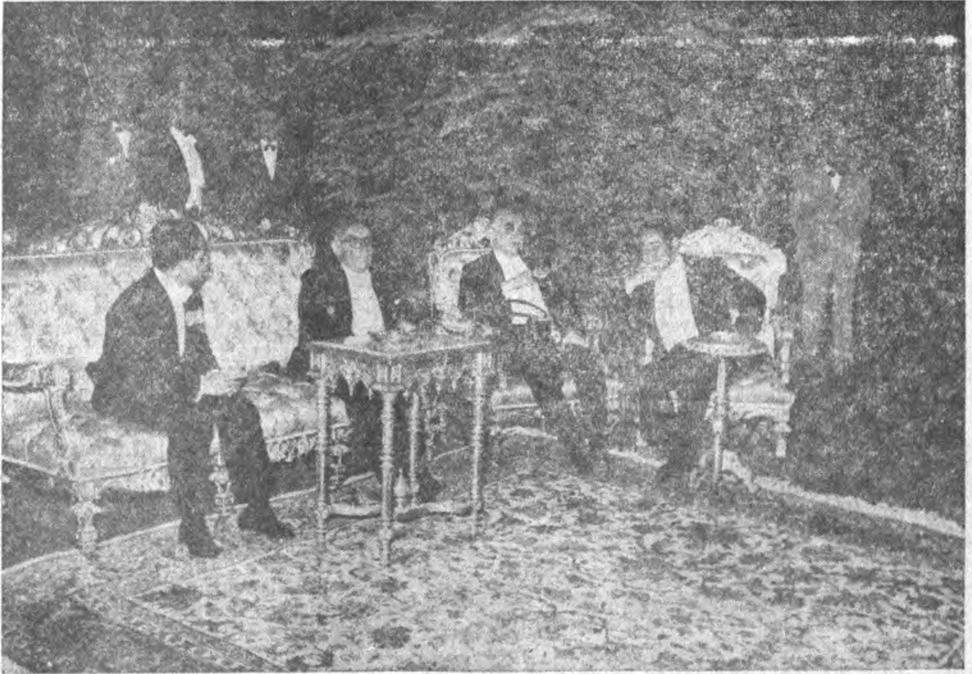
Haber bir bomba tesiri yaptı.

Dowdy'nin ihtilâl haberini verdiği saatta

BBC'yi dinleyenler, Londra radyosu spikerinin ağzından hâdisenin teyid edildiğini öğrendiler. Haber yıldırım süratiyle şehirde yayıldı. Saat dokuzu biraz geçiyordu ki Cemil Sait Barlas Heybeliadaya telefon ederek vaziyetten İsmet İnönüyü haberdar etmiş. Fakat asıl karışıklık Yeşilköyde hüküm sürüyordu.

Irak Kralı saat 10.30'da gelecekti. Kendisini karşılayacak olanlar vaziyeti duyunca renkten renge girdiler. Bilhassa Nacip el Ravi büyük teessür içindeydi. Saat 10.20'de, kendisine haber verilmesi ihmal edilmiş olduğu anlaşılan Koraltan frakı içinde bütün heybetiyle göründü ve doğruca Şeref salonuna giderek orada bekleyenlerle buluştu. Haberi duyduğunda gür sesiyle "Olmaz efendim, olmaz, doğru değildir, yanlıştır" dediği işitildi. Pakistan, İran ve Lübnan elçileri de Yeşilköye gelmişlerdi. Fotoğrafçılar harıl harıl flaşlarını parlatıyorlardı. Saat 10.30'da itina ile giydirilmiş tığ gibi Mehmetçiklerden müteşekkil ihtiram kıtası, başında bandosu meydanda yerini aldı. Saat 11'de de, Menderesin hariciyeciler için o zamanlar kullandığı tâbirle "Hiltoncular" siyah, eski bir Ford arabasıyla göründüler. Zorlunun yanında Esenbel ve Tepedelenli vardı. Hilton otelinden son süratle gelmişlerdi. Ford, uçakların manevra sahasına girdi. Zorlu evvelâ otomobilden hiç inmedi. Menderesin meydanda olmadığını öğrenmişti. Bu sırada Ziya Tepedelenliye ait bir bavul otomobilin bagajından bir türlü çıkarılamıyordu. Büyük bir asabiyet içinde bulunan Zorlu arabadan atladı, "haydi, çıkarın şunu be birader" diyerek Tepedelenlinin bavulunu kaptığı gibi bagajdan çıkardı. Sonra tekrar arabaya binildi ve Floryaya hareket edildi. Bu sırada Koraltan da gitmişti.

Deniz köşkünde Bayar, Koraltan, Menderes, Zorlu, Esenbel ve El Ravinin iştirakiyle kısa bir toplantı yapıldı. Toplantıda Ankaraya gidilmesi kararlaştırıldı. Bu sırada meydanda "Hiltoncular"ın protokol kısmı, resmî karşılayıcılara Irak heyetinin "mazeretine binaen" gelemeyeceğini bildirdiler. Hava meydanının

Tabii, Bağdat Paktı toplantılarındaki şatafattan herkes seviyesine göre pay alırdı ve aslan payı daima, şatafatın bu cinsinden pek hoşlanan basit Celâl Bayara ait bulunurdu. Bayarın bu işleri iyi bildiğini kimse inkâr edemez. Buna mukabil Adnan Menderes böyle kalabalıklardan sıkılırdı ve ekseriya bir kenarda dururdu. Menderes daha ziyade "ufak dalkavuk grupları"nın adamıydı ve kendini oralarda formda hissederdi.

harem bölümü haline getirilmiş milletlerarası bekleme salonunda Iraklı kadınlar ve Prenses Fazılanın akrabaları ağlaşıyorlardı. Saat 11.50 de Devlet Büyüklerinin Floryadan yola çıktıkları haberi alındı. Bir sözcü Bağdat Paktı toplantısının Ankarada yapılacağını gazetecilere açıkladı. Sonradan anlaşıldı ki Irak hâdiseleri dolayısıyla icabında dünyanın her tarafı ile temas edilmesi gerektiğinden toplantıların plâj ve sayfiye şehri İstanbulda değil, Anayasada başkent olarak derpiş edilen Ankarada yapılması muvafık görülmüştür. Dışişleri Bakanlığının telsizi, şifre memurları, mütehassısları ve bütün dünya memleketlerinin siyasi temsilcileri Ankarada bulunmaktaydı. Böylece, memleketin Ankaradan idare edilmesi gerektiği meydana çıkmıştı.

Saat tam 12'de Cumhurbaşkanlığı forsunu taşıyan plâkasız, siyah Cadillac son süratle manevra sahasına girdi, evvelâ Şeref salonuna doğru ilerlerken sert bir virajla sola döndü. Solda üç askerî uçak duruyordu. Arabanın içinde sağda Bayarı, solda Koraltanı, ortada Menderesi görenler uğurlamanın icaplarını yerine getirmek için yaşlarından ve hallerinden beklenilmeyen bir çeviklikle piste fırladılar ve Cadillac'ın arkasından koşmaya başladılar. Koşanlara evvelâ, ne olup bittiğinin pek farkında görünmeyen polisler de katıldılar, fakat sonradan akılları başlarına geldi ve ilk iş olarak gazetecileri durdurdular, fotoğrafçıların resim çekmelerine mâni oldular. Koyu renk elbiseler giymiş olan Bayar da, Menderes de üzgün ve şaşırmış görünüyorlardı. On dakika sonra onlara Zorlu da katıldı ve askerî uçak hemen havalandı.

Bu sırada, bir taraftan bayraklar ve halılar toplanır, Irak Kraliyet forsu, İran Şahının forsu, Pakistan ve Türkiye Cumhurbaşkanlığı forsları direklerden indirilirken, diğer taraftan Bayarın misafir Devlet Başkanları ile millî marşlar çalınırken sırasıyla ayakta duracağı kırmızı çuha zeminli ve madeni parmaklıkları altın gibi sapsarı parlatılmış platform askerler tarafından sökülmekteydi. Bu işler yapılırken, türk ve yabancı diplomatların, Devlet adamlarının Ankaraya gitme zaruretleri Yeşilköy hava alanında büyük bir keşmekeş yarattı. Askerî uçaklar temin edildikçe, peyderpey sevkiyat başladı. Şeref salonunun büfesine yerleştirilmiş, kristal sürahiler içindeki buzlu şerbetler de geri gönderildi.

Saat 13.30'da Ankaradan gelen T. H. Yollarının Baz uçağının hostesi Münevver hanım, üzerlerinde "Sayın Fatin Rüştü Zorlu - Hariciye Vekili" yazılı, kırmızı mühürlü üç büyük ve kalın zarf ile iki paket getirdi. Zarf ve paketlerde ayrıca, bakla gibi kırmızı majeskül harflerle yazılı "ÇOK ACELE" ibaresi de bulunuyordu. Münevver hanım bunları derhal T. H. Yolları Bürosuna teslim etti. Zorlu İstanbuldan Ankaraya saat 12.10'da hareket ettiğine göre, vesikalarla Zorlu havada karşılaşmışlardı. Biri gidiyor, diğeri geliyordu.

Yeşilköy hava meydanını en son terkedenler, karşılama ve uğurlama törenlerinde beklemeye antrenmanlı D.P. İl İdare Kurulu üyeleri oldular. İki saat sonra İstanbul sokaklarındaki bayraklar indirildi.

Karışıklık Ankarada devam etti. İlk uçaktan inen Bayar, Menderes, Koraltan, Zorlu doğruca Şeref salonuna girdiler. Dr. Namık Gedik de Başbakanın yanındaki yerini aldı. Saat 13.45 idi. Bilhassa Menderes pek müteessir görünüyordu. Yemek orada yendi.

İskender Mirzanın uçağı meydana indiğinde saat 14.05 idi. Protokol icaplarının hiç biri yerine getirilemedi. Bayar misafir Devlet Başkanını aldı ve ikametine tahsis edilen Dışişleri Bakanlığı köşküne götürdükten sonra tekrar meydana döndü. Tam iki saat sonra İran Şahının uçağı geldi. O sırada iki takım asker getirtilmiş, bando bulunmuştu.

Ankaraya indikleri zaman iki Devlet Başkanı da Irak hâdiselerinden haberdardılar. İskender Mirza uçağında bulunan beyaz telsiz telefonuyla Afganistan - İran hududunda Karaşiyle görüşmüştü. İhtilâli duyunca evvelâ pilotuna geri dönme emrini vermiş, sonra yeni temaslar neticesinde rota değiştirilerek tekrar İstanbul istikameti tutulmuştu. İran Şahı da uçağının telsiziyle - onda telsiz telefon yoktur - Irak Kralının hazin âkibetinden haberdar olmuştu. Devlet Başkanları Esenboğadan Çankayaya giderlerken bütün yol boyunca, her elli metreye bir askerin yerleştirilmiş olduğunu gördüler. Ankaradaki sıkı emniyet tertibatını Kemal Aygün almıştı.

O akşam yemek, Klüp 47 ve Klüp Ambasadörden temin edildi. Cumhurbaşkanlığı köşkünün yemek işi 47'ye, Dışişleri Bakanlığınınki Ambasadöre bırakılmıştı. İlk gece için Klüp 47'ye kırk kişilik yemek hazırlatılmıştı. Misafirlere levrek portügez, piliç kızartması, dondurma ve meyva ikram olundu. Ertesi gün klüplerin ahçıları Çankaya köşkünün mutfağında çalıştılar.

Devlet adamlarımızla misafirler bütün gece Irak hâdiselerini görüştüler ve bir politikanın tesbitine çalıştılar.

Gelecek yazı:

Zorlu Irağa karşı askerî sefer hazırlıyor

Bütçe

Atlar ters koşulursa..

Geçtiğimiz haftanın bazı olayları, Demirel Hükümetinin iktisadî ve malî sahada gitgide bir çıkmaza girdiğini göstermektedir. İyi niyetli, fakat talihsiz Gürsanın açış konuşmasıyla başlayan Karma Bütçe Komisyonu çalışmaları, burada yapılan tenkitler ve bilhassa AP'li Aydın Yalçının tenkitleri bunun açık delilini teşkil etmektedir. Odalar Birliğinin olağanüstü Genel Kurulunda Ticaret Bakanının tekrar, "özel sektörü sevmek fazilettir" demesi ve bu Pazartesi günü başlayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı üzerinde düzenlenen kollokyum ve Prof. Besim Üstünelin açtığı tartışma ise AP İktidarının durumunu gözler önüne serecek niteliktedir.

Aydın Yalçın:

"— Bu Bütçeyi, özel istihlâklerde kısıtlama, yâni vasıtalı vergilerde düzenleme yapmadan, ayni zamanda kamu gelirlerinde azalmaya sebep olacak bazı masraf kanunlarının gelecek yıla ertelenmesine gidilmeden, uygulamak mümkün değildir. Bütçedeki bazı kemiyetleri gerçekçi bulmadığımızı, bunun üzerine inşa edilecek iktisat politikasının istikrar ve dengeli kalkınmayı sağlamakta bazı güçlükler çıkaracağını ifade etmek gerekir. 1966 yılında, denge sağlamak için, AP Hükümetinin, vatandaşlardan, daha az istihlâk yapmalarını cesaretle istemesi lâzımdır. Yeni Bütçede cârî masraflar yüksek tutulmuştur. Cârî masraflardaki bu artışa karşılık, Bütçede yeter gelir artışı sağlanamaması, fiyatların daha da artmasına yol açacaktır.." dedi.

Karma Bütçe Komisyonunda "yılda yüzde 5'lik enflâsyon normaldir" diyen YTP lideri Alicanın, durumu yumuşatmak için gösterdiği çabalara rağmen fiyatlar, bu Kasım ayında yüzde 11 oranında artmıştır. Ferit Melen, Alicanın gayretlerine şu sözlerle cevap verdi:

"— Fiyat yükselmeleri enflâsyon naline gelmiştir. Alican yüzde 5 enflâsyon olabilir diyor. Biz bu görüşte değiliz. Enflâsyondan zengin-fakir, herkes aynı oranda zarar görse, hadi neyse. Fakat Türkiyede enflâsyondan fakirler zarar görmektedir.."

Komisyonda bir başka mesele de, CHP sözcüsü Ferit Melenin üzerinde durduğu ve klâsik bütçe tenkitlerinin dışında başka şeylere aklı ermeyen politikacıların ele almadıkları bir mesele oldu. Melen, Plânlama çalışmalarının özüne, felsefesine değinerek, Bütçe ile birlikte, Bütçe Meclise gelmeden önce neden 1966 programının yayınlanmadığına dikkati çekti.

Seçimlerden önce zam yok, vergi ayarlaması yok diyen Demirel, çok sayıda bilim adamı, Bakanlık yetkili uzmanının katıldığı kollokyumu açarken, plân ve plânlamaya tam bir inanç beslediğini, Türkiyenin kalkınması, kurtulması için en emin yolun plânlı kalkınma olduğunu söyledi! Bu bile, durumun vehametini gösteren bir delildir.

Gün ışığına çıkan gerçekler

Kollokyumda konuşan bilim adamları, plândı, kalkınmaydı, sermaye ile hasıla oranıydı, "özel sektör yatırımları denetlensin mi, denetlenmesin mi" gibi tartışmalara girdiler. Çeşitli meseleleri ciddiyetle ele aldılar. En ilgi çekici konuşmayı yapan, eski İktisadî Plânlama Dairesi Başkanı Prof. Dr. Besim Üstünel, özel sektörün Plâna uygun yatırımlar yapması için, Plânda denetleyici tedbirlerin alınmasını istedi, Türkiyenin bu alanda Papanekli kalkınma yapan Pakistandan bile geri olduğunu belirtti ve özetle şöyle dedi:

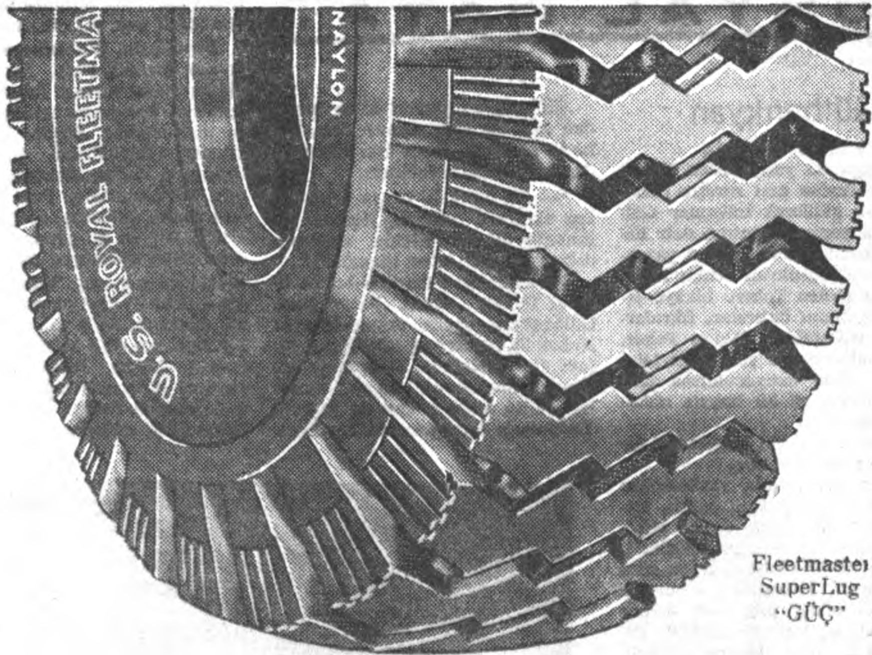
"— Plâncılar, bu konuda oldukça ürkek ve çekingen davranmaktadırlar. Başarılı bir plân uygulaması için, özel sektörün plâna uygun yatırım yapmasını sağlıyacak tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin teşvik edici veya istenmeyen yatırım alanlarına karşı ürkütücü malî tedbirlerden ibaret kalmaması gerekir. Demokratik bir ülke olarak bütün az gelişmişler içinde önde gelen Hindistanda özel sektörün yatırımları plâna uygunluk bakımından izine tâbi tutulmaktadır. Hattâ, Papanekli kalkınma yapan Pakistanda bile bunlara benzer tedbirler uygulanmaktadır..."

Bütün bu olaylara, ilgililerin ve yetkililerin sözlerine bakanlar, Plânın ve plânlı kalkınmanın geleceğinden kuşku duymaya başlamışlardır. Demirelin bazı sözleri ya ilerde bizzat kendi başına büyük meseleler açabilecek, güçlükler çıkarabilecek kadar fazla "politik" sayılmakta, ya da bu sözler, gizlenmeğe çalışılan bir samimiyetsizliğin gün ışığına çıkması olarak değerlendirilmektedir.

Açıklama

Derginizin 596. sayısında "Meclis Başkanlarına toplu bir bakış" yazısı sebebiyle fotoğrafım yayınlanmıştır. Yazıya göre, sözü geçen Meclis Başkan Vekili "Hasan Fehmi Ataç"tır. Fakat bu zatın yerine yanlışlıkla benim fotoğrafım konmuş ve altına da "H. F. Atanç" yazılmıştır. Yayınlanan fotoğraf benimdir. Adım "Mehmed Fehmi Atanç"tır. Meclis Başkan Vekilliği ve isnat olunan vasıflarla bir ilgim yoktur.

Sizlerce de anlaşılacağı âşikâr olan bu yanlışlığın düzeltilmesini rica ederim.

Fleetmaster
SuperLug
"GÜÇ"

Yaman şoförün lâstiği

Memleketimizde bir numaralı lâstik olarak tanınan U. S. Royal, Hac mevsiminde Karadeniz - Kızıldeniz arasında yapılan zorlu denemeden sonra "Yaman şoförün lâstiği" unvanını kazanmıştır.
Terkibine harika birleştirici CVC katılmış olan U. S. Royal lâstiklerinin her yola... her vasıtaya uygun bir çeşidi vardır. U. S. Royal'e has geniş taban ile dişlerin özel şekli rahat bir çekiş ve emsalsiz fren emniyeti sağlar. U. S. Royal'ler her türlü yola iyi oturur. U. S. Royal lâstikleri, uzun müddet dayanacak şekilde imal edilir, kolay kolay aşınmaz.
Siz de vasıtanızı U. S. Royal lâstikleri ile donatarak kârınızı artırınız! U. S. Royal'in kıymetini kullanınca anlıyacaksınız!

Harika birleştirici CVC yalnız U. S. Royal lâstiklerinde vardır

Tri - Rib R. S. "KILAVUZ"

U. S. Royal "GEZİ"

Fleet Carrier "ŞOSE"

Fleetmaster DeepLug "SÜPER ARAZİ"

Super Fleetmaster "SÜPER GÜÇ"

Roadgrader "GREYDER"

Master Grip U. D. "ARAZİ"

Super Cleat Master "ÇEKİ"

Gülbenkyan

Geçmiş zaman olur ki..

Aşağıdaki yazı, Özden Toker tarafından özel surette Londraya gidilerek milyoner Gülbenkyanın hayatına dair hazırlanan serinin ikinci yazısıdır. Gülbenkyan renkli hayatını Özden Tokere hikâye etmiş, bunu hatıralar, fıkralarla süslemiştir. Özden Toker, kendisine has yazı târzı içinde AKİS okuyucularına intibalarını ve bu hayatı anlatmaktadır.

Özden Tokerin hazırladığı seri, yedi yazılıktır.

Nubar Gülbenkyanla sohbetimize devam ederken kapı açıldı, içeriye elinde tepsi bir uşak girdi. Tam, ingilizlerin meşhur "Butler"i. Kuyruklu siyah elbisesi, kolalı gömleği, papyon kravatı ile kusursuz. Yalnız, söylendiği gibi, asık suratlı değil. Aksine, kırmızı yanaklı, güler yüzlü bir adam. Önüme yaldızlı, büyükçe bir kahve fincanı koydu. Karşı tarafta, şöminenin yanında arkadaşımla konuşmakta olan Bayan Gülbenkyan hemen fırladı:

"— Ne yazık ki size türk kahvesi ikram edemiyoruz. Hem o kadar ince çekilmiş kahve bulmak zor, hem de nasıl pişirileceğini bilemiyoruz."

Evsahibim gene karısına takılmadan edemedi, söze karıştı:

"— Canım, o kadar zor birşey değil. Türk Elçiliğinde daima nefis kahve içeriz. Ama biz beceremiyoruz. Siz nasıl seversiniz, şekerli mi, orta mı, yoksa sade mi?"

Bu son kelimeleri türkçe söyledi ve doğru olup olmadığını öğrenmek istedi. Bayan Gülbenkyan bir tabakta bisküvi ikram etti.

Kahvelerimizi içerken, Gülbenkyana, en son ne zaman Türkiyede bulunduğunu sordum.

"— İki sene evvel, ancak bir-iki gün kalabildim" dedi.

Boğaza gitmiş. Tarabya ile Büyükdere arasında büyükbabasının bir evi varmış, onu arayıp bulmuş. Kocaman yalıyı boyaları dökülmüş, fakat sapasağlam görünce hayretini gizliyememiş. Tabii ev o zamandanberi çok sahip değiştirmiş.

"— Hiltonun yeri nefis" dedi.

Bir zamanlar orası da annesinin amcası Abraham Paşaya aitmiş. Topkapı müzesini gezmiş. Bilhassa hazine dairesine hayran kalmış.

Gülbenkyan, yanındaki bir masadan eski bir türk kaması aldı, iftiharla gösterdi. Bunu ona İstanbuldan bir akrabası yollamış.

"— Ne yazık ki orada artık yakın akrabam kalmadı. Halbuki İstanbulu ilk ziyaretimde eşi-dostu dolaşmak epey uzun sürmüştü."

Evsahibimin bahsettiği bu ilk ziyaret 1910'da olmuş. O sene anne Gülbenkyan, ondört yaşındaki oğlu Nubar ile birkaç yaş küçük kızı Ritayı alıp İstanbula, el öpmeğe getirmiş. Anneannesini ziyaret etmişler. Hattâ onun annesi de sağmış. Yedikulede oturuyormuş. Zayıf - nahif bir kadıncağız olan ninesine gittiklerini iyi hatırlıyor. Annesi, ninesinin önünde eğilip elini öpünce, o da aynı şeyi yapmış. Boğaz gezintilerinde iki kardeş çok eğlenmişler. Tabii kaç-göç varmış. Ondört yaşında olmasına rağmen adam yerine konmak Nubarın hoşuna gidiyormuş. Doğduğu şehirde geçirdiği bu iki ayı Gülbenkyan hâlâ tatlı bir hüzünle, zevkle hatırlıyor.

Nubarın ailesi, her iki taraftan, aslen İstanbullu. Babasının ailesi, senelerce Osmanlı devletinde ticaret ile meşgul olmuş. Anne tarafı ise bankacı. Nubar babasının babasını az hatırlıyor. Fakat ailede ona ait birçok eğlenceli fıkra anlatırlarmış. Hattâ dilimize geçmiş bir atasözünü ona yakıştırırlarmış.

Büyükbaba Gülbenkyan kahveye çok meraklı imiş. Evde hususi bir kahvecisi varmış. Adamın işi, efendisine her yarım saatte bir kahve pişirmekmiş. Birgün kahve gecikmiş. Büyükbaba Gülbenkyan seslenmiş, duyan olmamış, el çırpmış, gelen olmamış. Fena halde tepesi atmış. Kalkmış, ocağın başına gitmiş, bir de ne görsün, kahveci mışıl mışıl uyumuyor mu!.. Hemen uşaklarını çağırmış, "şu tembeli bir güzel dövün" diye emretmiş. Onlar da, emirkulu değil mi, adama öyle bir sopa atmışlar ki, adam dayanamamış, ölmüş. Efendilerine gelip vaziyeti anlattıklarında, hem adamın ölümüne üzülen, hem de iyi bir kahveciden olduğuna yanan Gülbenkyan "vur dedikse, öldür demedik ya..." deyivermiş.

Gülbenkyan, Özden Tokere hatıralarını anlatıyor
Bir varmış, bir yokmuş

Bu hikâyeyi gülerek nakleden Nubar Gülbenkyan:

"— Aslı var mı, yok mu bilmem, fakat ailede böyle anlatırlar" dedi.

Bir hayat hikâyesi

Nubar 2 Haziran 1896 günü Kadıköydeki babaevinde doğdu. Fakat burasını çabuk terke mecbur kaldı. O tarihte Türkiye ermeniler için tehlikeli olmağa başlamıştı. Paralı ve nüfuzlu olan ermeniler bir yolunu bulup İstanbuldan çıkıyorlardı. Gülbenkyan ailesi de öyle yaptı. Birkaç haftalık oğulları Nubarı, bir rivayete göre bavula koyarak, diğer bir rivayete göre de halıya sa-

Milyoner Gülbenkyan, elinde türk kamasıyla
İstanbuldan sevgilerle

rarak, Mısıra geçtiler. Bebek Nubar için bir göçebe hayatı başlamıştı. Ömrü Londrada Savoy Oteli ile, Pariste Ritz Oteli arasında geçiyordu. 1900 senesinin noelini ilk defa büyüklerle beraber Ritz Otelinin lokantasında kutladı. Heves edip, istiridye yediği ve fena halde midesi bulandığı için o günü hiç unutmadı. Daha o yaştan boğazına düşkün olacağı belliydi. O sıralarda babası Londrada Hyde Park Gardens'de bir ev satın aldı. Kızkardeşi Rita orada doğdu. Çocuklar çok sıkı bir terbiye aldılar, bol dayak yediler. Nubar, ailenin tek erkek evlâdı olduğu için, babasının gözbebeği idi. Buna rağmen, meselâ yemek seçmesine veya herhangi bir itaatsizliğine hiç müsamaha etmezlerdi. Yaz tatillerini Deauville'de veya Fransanın güneyinde geçirirlerdi. Kışın da Cap Martin'e giderlerdi.

Kalust Gülbenkyan çok meşgul bir adamdı. Ailesine ayıracak zamanı azdı. Bu yüzden Nubar, babasını seyrek görürdü, kıymetlisi olmasına rağmen, aralarında daima resmiyet vardı. Kalust Gülbenkyan çok ciddi, vazife ve mesuliyet hissi hâkim, inatçılık derecesinde prensiplerine bağlı bir insandı. Karısı dahil, bütün ev halkının ondan ödü patlardı. Tabii çocuklar annelerini daha çok görürlerdi. O, çok güzel, şefkatli, her zaman bakımlı bir kadındı. Evde çifter çifter adamlar olmasına rağmen, çocuklarının sıhhati, terbiyesi ile yakından alâkadar olurdu. Bu alâkası, Nubar kocaman adam olduktan sonra da devam etti.

Nubarı Harrow'da Orley Form adındaki hazırlık mektebine verdiler. Bitirince Harrow'a girdi. Zaten doğar-doğmaz oraya yazdırmışlardı. Mektepte zihnî başarı için bedenî sıkıntının faydalı olacağı fikri hâkimdi. İngilterenin en iyi aile çocuklarının okudukları mektep hiç bir konforu haiz değildi. Büyük talebeler küçükleri hizmetkâr gibi çalıştırırlardı.

Evsahibimin, bunları anlatırken, piposu sönmek üzereydi. Sustu. Derin derin nefesini çekerek, ateşini tekrar canlandırıncaya kadar uğraştı ve ilâve etti:

"— Beni yanlış anlamayın. Bu usulün sadece faydasını gördüm. İnsan emretmesini bilmeli. Bunun için de, ilk evvelâ itaat etmesini öğrenmesi şart."

Hayata atılış

Nubar, Harrow'da hayatından memnundu. Babası onun okuldışı terbiyesini de ihmal etmiyordu. Bir tatilde oğlunu, mürebbisi ile beraber İsviçreye yolladı. İstediğini yapmakta, istediği parayı sarfetmekte serbestti. Babasının bir tek şartı vardı: Yaptığı her masrafın, kuruşu kuruşuna hesabını tutacaktı. Tatil üç hafta sürdü. Nubar belki ömrünün en güzel günlerini geçirdi, fakat akşamları o hesap yapmak yok mu, onun canını çıkardı. O gün bugün, hesaptan nefret etti.

Onaltı yaşına gelince, babası Harrow'da yaptığı klâsik tahsili kâfi buldu, onu oradan alıp, Almanyaya yolladı. 1912'de Bonn Üniversitesinin Tabii İlimler şubesine girdi Birinci Dünya Harbinin başlamasıyla Almanyadan ayrıldı. İngiltereye dönüşünde Cambridge'de meşhur Trinity College'e alındı. Üç senede M.A. ve L.L.B. derecelerini kazanarak mezun oldu. Bir sene de Hukuk okudu. Cambridge'den çıkınca babasının Londradaki bürosunda çalışmağa başladı. İşe girdiği ilk gün masasının üzerinde asılı kocaman bir yafta ile karşılaştı: "Hayatta yegâne zevk çalışmaktır."

O gün bu levha genç Nubarın pek hoşuna gitmemişti. Bugün, elli senelik tecrübesine dayanarak:

"— Tabii, hayatın yegâne zevki çalışmak değil. Ama insan ancak yaptığı işten zevk alırsa, muvaffak olabilir" diyor.

Nubarın ayağı uğurlu geldi. O sene babası petrolden ilk milyon ingiliz lirasını kazandı.

Bu tarihten itibaren baba-oğul arasında büyük bir yaklaşma oldu. Babası dünyanın bütün petrol çevrelerinde "Mr. %5" diye tanınan sevilen ve korkulan bir adamdı. Onun yanında bulunmak, nasıl çalıştığını görmek Nubar için stajların en faydalısı oldu. Çocukluğundanberi babasına karşı duyduğu korku, yerini daha şuurlu bir saygıya, hayranlığa terketti. Sevgisi daima mesafeli kaldı. Fakat aradaki bağ gitgide kuvvetlendi. Kalust Gülbenkyan için oğlu herşeyden evvel geliyordu. Hayatta en büyük arzusu, onu rahat ettirmekti. Tabii bu hususta baba-oğul her zaman anlaşamıyorlardı. Fakat altmışına gelmiş, başından bu kadar tecrübe geçmiş baba mı, yoksa toy oğlu mu daha iyi bilecekti? Üstelik, Gülbenkyanlar Osmanlı âdetlerine göre yetiştirilmişlerdi. Oğluna karışmak bir babanın hem vazifesi, hem de hakkı idi.

Bu prensibe dayanarak Kalust Gülbenkyan, oğlunun herşeyine, en ufak teferruatına varıncaya kadar karışıyordu. Gençliğinde bu alâkaya kızan Nubar Gülbenkyan, şimdi onu minnetle hatırlıyor.

Benim ailemde de babamızla ►

lan münasebetimizin kendi anlattıklarına pek yakın olduğunu söyleyince evsahibim güldü:

"— Öyledir, öyledir" dedi, "zaten anlattığım gibi, babam aslını, çocukken aldığı terbiyeyi hiç bir zaman unutmadı ve bize unutturmadı."

İlâve etti:

"— Bu sözlerimi hatırlayın: Babanızın kıymetini bilin. Bir babanın yerini hiç bir şey tutmuyor. Sağlığında farkında değildim. Şahsiyetine, aklına ve şefkatine öyle alışmıştım ki, arada birbirimize kızsak dahi, ona güvenim sarsılmazdı. Ölünce kendimi boşlukta hissettim. Aradan on sene geçti, yokluğuna hâlâ alışamadım."

Babalar ve çocuklar

Bu sözleri, yetmiş yaşına gelmiş, saçı - sakalı ağarmış, haydi ihtiyar demiyeyim ama, yaşlı adam o kadar içten söylüyordu ki... Gayrıihtiyarı "ne yazık onun, kendisine karşı bu hisleri duyacak bir evlâdı yok.." diye düşündüm.

Babası ile arasında ilk büyük anlaşmazlık 1922 senesinde çıktı. Nubar bir kıza âşık olmuştu, babası evlenmelerine razı olmuyordu, Delikanlı bütün bağları kopararak, işini terketti ve evlendi. Başka bir petrol şirketinde, Royal Dutch Shell'de iş buldu. Kısa zamanda şirketin başkanı, babasının yakın mesai arkadaşı Mr. Deterding'in sağ kolu oldu. Neden sonra bunda da babasının parmağı olduğunu öğrendi. Nitekim Deterding onu, Kalust Gülbenkyanın tasvip etmediği bir vazifeye göndermeye kalkınca, Royal Dutch'dan ayrılmaya mecbur kaldı. 29 yaşında, tekrar baba yuvasına döndü.

Ömrü Paris ile Londra arasında geçiyordu. Babası Pariste Avenue d'İena'da bir ev, daha doğrusu bir müze yaptırmıştı. Üç evin birleştirilmesinden meydana gelen sarayın yüz odası vardı. İçi babasının, dünyanın dört bir ucundan, bilhassa Rusyadan topladığı sanat eserleriyle doluydu. Aslında ev eşyalarındı, Gülbenkyanlar misafir olarak bulunuyorlardı. Zaten babası nâdiren evinde otururr, umumiyetle Ritz Otelini tercih ederdi.

İkinci Dünya Harbi başlayınca Kalust Gülbenkyan Pariste kalmağa karar verdi. Fakat 1940 senesinde Fransız hükümeti ile beraber Vichy'ye geçmeğe mecbur oldu. İşlerini oradan idare ediyordu. Oğluna ise Londrada, Irak Petrol Kumpanyasına bakmak düşüyordu.

1942'de İran müttefikler safında harbe girince, babası Portekize taşındı. Bir ara İsviçre sözkonusu oldu. Fakat iklim şartları ve icabında Amerikaya geçiş kolaylıkları gözönünde tutularak Lizbona karar verildi. Harpten sonra annesi Parise avdet etti. Kalust Gülbenkyan bazı vergi kolaylıklarını da hesaba katarak, Portekizde, tabii gene bir otel dairesinde oturmağa devam etti. Gülbenkyan:

"— Çoğu zaman ayrı yaşamalarına, babamın birçok mâceralarına rağmen, babamla annem birbirlerine çok düşkündüler" dedi.

Sonra, benim annemle babamın kaç senelik evli olduklarını sordu. "50 seneye yakın" deyince güldü:

"— Bir şey değil. Benimkiler 1952'de altmışıncı yıldönümlerini kutladılar. Zavallı annemi birkaç hafta sonra kaybettik. Sanki o günü beklemişti. Babam bir-iki sene daha yaşadı. Fakat o enerjik, yaşama azmi dolu adam gitmiş, yerine kalbi kırık, bedbin bir adam gelmişti" dedi.

Tüli'den haberler

Kokteyl mi, çay mı?

Geçirdiğimiz hafta bir öğleden sonra Hariciye Köşkünün kapısından giren bazı kadınlar, birbirlerine, "acaba yanlış mı geldik?" diye sordular. Yanlış gelmemişlerdi, çay saat 15'de başlıyordu, fakat Köşkün salonlarını dolduran kadınların görünüşü biraz garipti. Hepsi de bir kokteyle gider gibi giyinmişlerdi: dantel elbiseler, üzeri pırıltılı brokar elbiseler, saten iskarpinler...

Misafirlerini kapıda karşılayan **Nazmiye Demirel** de son derece şıktı, vizon rengi dantel tayyörü, bej - rose tül şapkası, saten iskarpinleriyle herhangi bir kokteyle gitse hiç kimse kusur bulamazdı. Fakat saat 15'de başlayan bir çay için bu, biraz aşırı bir şıklıktı. Bu şıklık ortasında, başta Fransız sefiresi **Mme. De Juniac**, bazı sefireler sade tayyörleri ve küçük şapkalarıyla dikkati çekiyorlardı. Saat 15'de ve bir yardım derneği yararına düzenlenen bir çay için en uygun kıyafeti onlar giymişti, hiç şüphesiz.

Çaya gelen kadınlar arasında sigara tiryakisi var mıydı, bilinmemektedir. Ancak, duvardaki "Lütfen sigara içmeyiniz" yazısına herkes boyun eğdi. Yazının sırrı da sonradan çözüldü: Devlet Operasına misafir gelen İstanbullu bariton **Mete Uğur** ile Carmen operasının başarılı Mikealla'sı küçük bir konser verdiler. **Meral Alper**, herhalde, Nazmiye Demirelin himayesindeki bir çaya tuvaletsiz gidilmez diye düşünmüş olacak, petrol rengi kadifeden bir tuvalet giymişti. Buna karşılık, Mete Uğur, aryalarını kahverengi bir elbiseyle söyledi. İki sanatçı da çok alkışlandı. Gerçi Başbakan ve eşi şimdiye kadar hiç bir konser ve operada, hattâ operette görülmüyorlardı ama, Bayan Demirel bu defa iki sanatçıyı da büyük bir dikkatle dinleyip, candan kutladı.

Meyhaneler mesken olunca..

Ankara sosyetesi her akşam resmi bir kokteylde ve yemekte bulunmaktan, anlaşılan, iyice bıkmış. Zira Laterna ile yeni açılan Altanın meyhanesi çok rağbet görüyor. Geçirdiğimiz hafta meyhaneler ankaralılara iyice mesken oldu. Meselâ bir gece, Laternada, **Ayşe Kulinin** güzel danslarıyla türküler birbirine karıştı. Bu güzel ve genç kadın hakikaten çok güzel çiftetelli oynuyor. Onu seyrederken dudak büküp kınayanlar da var, hayranlıkla alkışlayanlar da... Genç kadın ise bütün bunların farkında bile değil, dansederken herşeyi unutuyor. Hattâ, yakın geçmişteki acı - tatlı hikâyeleri bile...

Şirin bir parti

Aktris **Şirin Devrim**, ötedenberi türk - isveç dostluğuna büyük önem verir. Memleketine dönmek üzere olan, İstanbuldaki İsveç Konsolosu, bu münasebetle, Şirin Devrim şerefine bir veda partisi verdi. Parti çok güzel geçti. Bu, sosyeteden tam bir kokteyldi. Sanatçısı, güzel kadını, yerlisi - yabancısı, geç saatlere kadar konuştular, eğlendiler. **Mr. Harold** da hafifce hüzünlendi. İstanbuldan ayrılmak kolay değil tabiî... Ama, doğrusu, Harold'dan ayrılmak da kolay değil. İstanbul sosyetesi, İsveç Konsolosunu çabuk unutamıyacak. Mr. Harold, partileri, iyi evsahipliği ile her zaman hatırlanacak.

SERGİ — Ressam Asuman Kılıç, Washington'da, Samuel Bookatz Galerisinde başarılı bir resim sergisi açtı. Washington Büyük Elçimiz Turgut Menemencioğlu ve eşinin himayelerinde yapılan vernisaja Amerikan Hükümeti üyeleri, kordiplomatik, basın mensupları ve Washington'un mümtaz simaları geldiler. Eleştirmecilerin, abstre resim ile türk renk ve motiflerinin başarılı bir karışımı olarak niteleyip övdükleri sergi basın, radyo ve televizyonda da geniş yankı buldu. Resimde Asuman Kılıç, Amerikan Yüksek Mahkemesi üyesi Hâkim Douglas ile görülmektedir.

Müzmin adaylık

İstanbulun sosyetik çevrelerinde ikide-bir çıkan söylentilere bir yenisi eklendi: Operatör **Dr. Selçuk Kanatlı** evleniyormuş. Müstakbel **Bayan Kanatlı**, bir süre önce ayrılan güzel bir dul. Yakışıklı doktoru tanıyanlar, bu söylentinin de gerçekleşmiyeceğini iddia ediyorlar. Çünkü Selçuk Kanatlı, şimdi Nâzım Kalkavan ile evli olan eşinden ayrıldıktan sonra evlilik fikrinden iyice uzaklaştı. İstanbulda gezip - tozmadığı gençkız, sahne ve perde yıldızı, parlak bir damat adayı olarak davet edilmediği sofra kalmadı. Arkadaşları, Dr. Kanatlının damat adaylığından çok hoşlandığını, bunun tadını çıkardığını söylüyorlar. Yanlış bir teşhis değil. Genç Doçent, bütün davranışlarıyla, André Gide'in bir sözünü doğruluyor: "Tercih etmek, öteki güzel şeylerden vazgeçmek demektir".

Nazik mesele

Orta yaşlılar, İstanbulun Tefosundan gençlerden daha çok hoşlanıyorlar. Her gece gelip, yeni dansları seyrediyorlar. Aralarında **Melâhat Saka** bile var. Bayan Sakayı görenler, kadınlar için nâzik sayılan bir meseleyi tartışmaya başlıyorlar. Halbuki Bayan Saka bu meseleyi çoktan halletmiş, eski dostlarıyla çok seyrek buluşuyor, genç ve güzel bir çevrede kendini daha rahat hissediyor. Çok rahat olabilmek için de pavyonların loşluğunu tercih ediyor. Yine nâzik bir noktaya gelindi: "kadınlar bir yaştan sonra ışık sevmezler", değil mi?

Nazar değmesin

Film ve ses yıldızları arasında mutluluğu ile tanınan, bu mutluluğa uzun yıllar gölge düşürmeyen çiftlerin başında **Muzaffer ve Halûk Akgün** geliyor. Evliliklerini, boyların ca bir kız yetiştirecek kadar eskitmişler, fakat şimdiye kadar hiç bir hikâyeleri duyulmamış. Aman, nazar değmesin!... Bir zamanlar Behiye ve Halil Aksoy çifti de çok mutluydu, sonra aralarına irikıyım karakediler girdi.

Gülmeyenler birarada

Ankaranın Meydan Sahnesi büyüdü, genişledi, Meydancılar yeni bir sahnede oynamanın sevinci içindeler. Kaç gündür gece klüplerinin, pavyonların tadını onlar çıkarıyorlar. Yeni sahnenin ilk oyunu, "Ninoçka". Hani, bir zamanlar da "Gülmeyen Kadın" -bu rolde, meşhur Greta Garbo vardı- diye filmi oynamıştı. "Gülmeyen Kadın"ı ilk akşam "gülmeyen politikacılar" seyrettiler. **Hasan Dinçer** ve **Ekrem Alican** herzaman tiyatroya gitmezlerdi ama, nedense, "Ninoçka"ya gelmişlerdi. Alicanı görenler, kendisinin, Hükümet Programından sonra Bütçe Komisyonunda da AP'nin sözcülüğüne başladığını konuşarak, gülüştüler.

Defileler arasında

Ankaralı kadınların şıklığında söz sahibi olan moda salonları, maşallah, çok faal. **Sabiha Keyn**, Köy Öğretmenlerine Yardım Derneği yararına bir defile yaptı; Faize Moda salonu üçüncü kuruluş yıldönümünü kutladı, işçilerinin göğsüne altın madalyalar taktı; moda dünyasına yeni katılan **Hamra Gündeş** de -Leylâ Feyzioğlunun kardeşi- Türk Amerikan Kadınlar Derneğinin aylık yemeğinde küçük bir defile düzenledi. Sabiha Keynin defilesinde üniversiteli manken **Ceyda Borçbakan** çok beğenildi. Bu güzel kız birçok kadında kaynana olmak arzusunu uyandırdı ama, galiba sözlüymüş... Hamra Gündeşin defilesini Senatonun yeni Başkanı İbrahim Şevki Atasagunun eşi de seyretti. Bakalım, gelecek defileye kadar şıklaşacak mı...

Yollar açık

Dr. Yavuz Tarcanın doçentlik imtihanını kazanması, dostlarını pek sevindirdi. Halen, atom enerjisi uzmanı olarak, Ankara Tıb Fakültesi Radyobiyoloji Enstitüsünde, "atomun tıbda tatbikatı, tedavi ve araştırma" konusu üzerinde çalışmakta olan Doçent Dr. Tarcan, bir süre Amerikada kalmış, kendi sahasında ihtisas yapmıştır. Ayrıca Viyana, Atina ve Romada toplanan Uluslararası Radyo İzotop kongrelerine Atom Enerjisi Komisyonu adına katılmıştır.

Genç ve gayretli Doçente başarı yolları açılmışa benzer.

KİTAPLAR

EMPERYALİZM NEDİR?
Hazırlayan Fethi Naci, Gerçek Yayınevi yayınları 2, İstanbul Matbaası 1965, 160 sayfa 6 lira.

Son yılların moda kelimelerinden birisi de emperyalizmdir. Tıpkı Kurtuluş Savaşı yıllarında olduğu gibi, bugün de, bu memleketi seven gerçek milliyetçiler, Türkiyeyi bir kere daha emperyalizmin boyunduruğundan kurtarmanın savaşını vermekte, bu uğurda çeşitli tehlikeleri göze almaktadırlar.

Kurtuluş Savaşı yıllarında nasıl, saldırgan yunan ordularının arkasında, başta İngiltere olmak üzere, bütün bir kapitalizm dünyası var idiyse, bugün de ayni şekilde, yurdumuzu bir örümcek ağı gibi sarmış yabancı sermayenin gerisinde batı kapitalizminin doymaz, ahtapot kolları vardır. Kurtuluş Savaşı günlerinde nasıl, Mustafa Kemal ve arkadaşları, canları pahasına Kurtuluş Savaşının halka dayanarak öncülüğünü yaparlarken, bir takım adamlar Vahdetttinin etrafında çöreklenip, mandacılıktan köleliğe kadar derece derece her görüşe boyun eğerek kuyruk sallıyorlardı ise, bugün de emperyalizmin yeni şekliyle savaşanların karşısına yine, bazı partilerin liderlerinin etrafına çöreklenmiş, kendi çıkarları için memleketi satmaktan bile en ufak bir utanç duymayacak bir takım kimseler çıkmıştır. Bunlar, emperyalizmin dış yardım, ikili anlaşma, iktisadi işbirliği, konsorsiyom, ortak pazar adları altında boynumuza dolanmış ahtapot kollarına baka baka, tıpkı Vahdettin yârânının Düvel-i Muazzama donanması için, "hani efendim, emperyalizm neredeymiş? Bunlar bizim kurtarıcılarımız" demeleri gibi, Türkiyeyi tehdit eden yeni sömürgeciliği görmezlikten gelmekte, bu yolda savaş verenleri de, tıpkı Vahdettin Yârânı Damat Ferit üslûbuyla karalamaya çalışmaktadırlar. Bunların, şayet ellerinde fırsat olsa, Damat Feridin Kürt Mustafa Divan-ı Harbinin idam fermanı gibi fermanlar çıkartması da kimseyi yadırgatmıyacaktır.

İşte Fethi Naci, yurdumuzdaki İkinci Kurtuluş Savaşına katılanlardan biri olarak, ülkemizi tehdit eden, kanını emip sömüren emperyalizmin ne olduğunu, sadece Türkiyede değil, dünyanın öteki geri bırakılmış ülkelerinde de halkları nasıl avucu içine aldığını anlatan bir kitap yazmış. Kendi kurduğu ve tek başına yürütüp yaşatmak peşinde olduğu Gerçek Yayınevinin "Az Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm" adlı ilk kitabından sonra yayınladığı ikinci kitabı "Emperyalizm Nedir?" de emperyalizm şöyle tanımlanmaktadır: "Emperyalizm, bankalarda dolardır, okullarda süt tozudur, stadyumlarda çiklettir. Emperyalizm, radyolarda 'Memlekete Sanadır yağların en güzeli' nakaratıdır, sofrada soya yağıdır, limanlarda törenlerle karşılanan buğdaydır. Düne kadar emperyalizm bunlardı. Ama bugün, emperyalizm, sattırılmayan zeytin yağıdır, en sıkışık zamanlarda jet uçaklarımıza verilmeyen yakıttır, ay çiçeğinin düşük fiyatıdır, petrolün yüzde 35 yüksek fiyatıdır...

Emperyalizm, günlük yaşayışımıza karışmış; Ali Cengiz oyununu andırırcasına durmadan yeni bir kılığa, yeni bir biçime bürünmede. Ne var ki günlük gerçeklerin ardında yatan bir büyük gerçek var. İşte o zaman söze 'kapitalizm' deyip başlamak gerek."

Fethi Naci kitabını onbir bölüme ayırmış. Bölümlerin ara başlıkları, kitabın kapsadığı konular hakkında açık bir fikir vermeye yeter sanırım. Bu başlıklar şöyle sıralanıyor: "Emperyalizme geçiş", "Üretimin yoğunlaşması ve tekeller", "Malî sermaye ve malî oligarşi", "Sermaye ihracı", "Tekel kârı", "Emperyalizmin tarihteki yeri", "Kapitalizmin genel krizi", "Çağdaş emperyalizmin sömürme metodları", "Çağdaş emperyalizmin kurtulma çabaları", "Bugünkü dönemde emperyalizmin çelişmeleri", "Tarih emperyalizmi mahkûm etmiştir".

Sıradan okuyucunun, hattâ Kerime Nadir cinsinden romancıların romanlarının ötesinde kitap okumak olanağına kavuşmamış okuyucunun bu fasıl başlıkları karşısında dehşete düşmesi ve "aman, bu benim anlamıyacağım bir kitap" demesi ihtimaline karşı hemen şunu söyliyeyim. Fethi Nacinin kitabı bir ders kitabı, koyu bir iktisat kitabı değildir. Zaten Fethi Nacinin asıl büyük başarısı da buradadır. En çetrefil iktisadi konuları bile inanılması güç bir kolaylıkla açıklığa kavuşturan Fethi Naci, 158 sayfalık kitabını âdeta bir tatlı hikâye okutur gibi okutmasını bilmektedir. Yüreğinde, bu memleketin dertlerine karşı en ufak bir ilgi duyan kimse dahi, Fethi Nacinin "Emperyalizm Nedir?" adlı kitabını, pek fazla yadırgamadan ve anlattığı şeyleri rahatça anlayarak sonuna kadar okuyabilir ve yurdumuzu tehdit eden tehlikeyi şimdiye kadar düşünemediği kadar açıklıkla görmek imkânına kavuşur.

Fethi Naci bu kitabından dolayı ne kadar kutlansa azdır. Dileğim, Gerçek Yayınevinin bu tipten yayınlarını aksatmadan sürdürmesi, Türkiyenin İkinci Kurtuluş Savaşının bir öncüsü olarak yılmadan, yoluna devam etmesidir.

İlhami SOYSAL

YAYINLAR

OYUNCAKLAR
Dr. Süleyman Gündüz Günyüz ve Halim Yağcıoğlunun oyunu, kendi basım, Ankara 64 sayfa 5 lira.

★

MARKS VE BİLİM
Yazan: J.D. Bernal. Fiyatı: 300 kuruş. Bütün kitapçılarda bulunur. Ödemeli isteme adresi: Bilim ve Sosyalizm Yayınları 22. Sok. No. 12/A Bahçelievler Ankara

★

TURAN YOLU
André Malraux'dan çeviren Sabahattin Eyüboğlu, Çan yayınları İstanbul, 44 sayfa 3 lira.

★

YUNUS EMRE
Sıtkı Soylunun incelemesi, Larende Basımevi Karaman, 82 sayfa 2 lira.

★

BİR UÇTAN BİR UCA
Çetin Altanın gezi notları, Dönem yayınları İstanbul, 158 sayfa 5 lira.

★

SEVMEK DİYE BİRŞEY
Tarık Dursunun hikâyeleri, Kurul yayınevi İstanbul, 88 sayfa 4 lira.

★

FRANSIZCA - TÜRKÇE OKUL SÖZLÜĞÜ
Hazırlayan Nijat Özön, Arkın Kitapevi yayını İstanbul, 480 sayfa 750 kuruş.